

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Diplomová práce

**Český agrární zahraniční obchod s vybranými zeměmi
EU (Německo, Polsko, Slovensko)**

Autor:
Vedoucí práce:

Kristýna Havlíčková
Ing. Luboš Smutka, Ph.D

© 2010 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Český agrární zahraniční obchod s vybranými zeměmi EU (Německo, Polsko, Slovensko)" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 8.4.2010

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Ing. Luboši Smutkovi, Ph.D za cenné rady a věnovaný čas, který mi při vypracování diplomové práce poskytl.

**Český agrární zahraniční obchod s vybranými zeměmi
EU (Německo, Polsko, Slovensko)**

**Czech agrarian foreign trade with selected EU
members (Germany, Poland, Slovakia)**

Souhrn

První část práce se zaměřuje na obecnou charakteristiku agrárního obchodu ve světě a v Evropské unii. Dále je uvedena charakteristika současného stavu agrárního obchodu v ČR, podíl zemědělství na tvorbě HDP aj. a jak se tyto ukazatele vyvíjely v minulosti a také charakteristika komoditní a teritoriální struktury českého agrárního obchodu. Cílem této části je charakterizovat ty z faktorů, které ovlivnily současnou podobu českého AZO.

Druhá část se zaměřuje na bližší charakteristiku agrárního obchodu s vybranými zeměmi, kterými jsou Německo, Polsko a Slovensko. Charakteristika se týká vývoje salda a nejvýznamnějších komodit v rámci vzájemného obchodu.

Konkurenceschopnost českého agrárního obchodu je hodnocena na úrovni agrárního sektoru i celého národního hospodářství na základě indexů RCA – ukazatele komparativní výhody. Na komoditní úrovni byla konkurenceschopnost agrárních komodit hodnocena na trhu EU27 a dále i v rámci bilaterálního obchodu s vybranými státy. V této analýze byly použity ukazatele relativní exportní výhody (RXA), relativních obchodních výhod (RTA).

Klíčová slova: konkurenceschopnost, agrární obchod, obchodní výhoda, vývoz, dovoz

Summary

The first part focuses on general characteristics of agricultural trade in the world and the European Union. Furthermore, the features set out current state of agricultural trade in the CR, the share of agriculture in GDP, etc. and how these characteristics evolved in the past and also the characteristics of the commodity and territorial structure of Czech agricultural trade. The aim of this section is to characterize most of the factors that influenced the current form of the Czech agricultural trade.

The second part focuses on more characteristics agricultural trade with selected countries, namely Germany, Poland and Slovakia. Characteristic concerns the development of balance and the most important commodities in bilateral trade.

Competitiveness of Czech agriculture trade is evaluated at the level of the agrarian sector and the entire national economy on the basis of RCA indexes - indicators of comparative advantage. At the commodity level, the competitiveness of agricultural commodities in the market assessed the EU27 and in the framework of bilateral trade agreements with selected countries. In this analysis, were used indicators of relative export advantage (RXA), the relative trade advantage (RTA).

Keywords: competitiveness, agricultural trade, trade advantage, export, import

Osnova

1	Úvod.....	5
2	Cíl práce a metodika.....	6
3	Agrární zahraniční obchod - obecná charakteristika.....	11
3.1	Změny pravidel po vstupu ČR do EU	14
3.2	Pozice ČR na světovém a evropském agrárním obchodu	17
3.3	ČR a třetí země.....	18
4	Vývoj agrárního obchodu ČR	21
4.1	Základní ukazatele	21
4.2	Faktory ovlivňující český AZO.....	23
5	Teritoriální a komoditní struktura AZO ČR.....	27
5.1	Teritoriální struktura AZO ČR	27
5.2	Komoditní struktura AZO ČR.....	29
6	Agrární obchod ČR s vybranými státy (Slovensko, Německo, Polsko)	32
6.1	Agrární obchod ČR se Slovenskem	32
6.2	Agrární obchod ČR s Německem	34
6.3	Agrární obchod ČR s Polskem.....	35
7	Konkurenceschopnost AZO analyzovaných států a jednotlivých vybraných komodit, které se významně podílejí na exportech České republiky.....	38
7.1	Konkurenceschopnost AZO na trhu ČR.....	39
7.2	Konkurenceschopnost vybraných komodit na trhu EU-27	41
8	Posouzení konkurenceschopnosti ve vzájemném obchodu jednotlivých analyzovaných zemí s ČR	52
	Závěr	55
9	Seznam literatury	57
10	Přílohy	59

1 Úvod

Česká republika je malá otevřená ekonomika, a proto je pro ni mezinárodní obchod velmi významný. V ČR, jako průmyslově vyspělé zemi, má zemědělský sektor nižší podíl na národním hospodářství, přesto i tak je významným odvětvím. Významný důraz v zemědělství je kladen zvláště na potravinovou bezpečnost, samostatnost v základních komoditách, v posledních letech se zdůrazňuje nezastupitelný význam zemědělství při tvorbě krajiny a také snaha o podporu venkovského života a snižování rozdílů v nerovnosti ekonomické a životní úrovně sociálních skupin.

V současné době má na agrární mezinárodní obchod velký vliv globalizace, postupující liberalizace světového obchodu a vliv nadnárodních institucí, které obchod regulují. Těmi jsou Světová obchodní organizace (WTO), Světová banka (WB), OECD aj. O zemědělství se v rámci GATT jednalo od roku 1986, kdy bylo zařazeno do Uruguayského kola. Procesu liberalizace zemědělství ovšem brání určité překážky, které se týkají především exportních subvencí, celní ochrany, podpor zemědělcům aj.

V Evropské unii je zemědělský sektor podřízen Společné zemědělské politice. Zemědělství je finančně nejnáročnější položkou rozpočtu Evropské unie. Do tohoto sektoru směřuje nejvíce finančních prostředků.

Agrární obchod České republiky je zaměřen především na obchod s Evropskou unií. Po vstupu ČR do EU v roce 2004 se nejedná o klasický dovoz a vývoz, ale obchodní výměnu v rámci společného trhu. Dlouhodobě se význam a podíl agrárního obchodu s EU zvyšuje. I když na evropském agrárním trhu má ČR malou pozici a není významným subjektem. Obchod, který se realizuje se zeměmi mimo Evropskou unii spadá do obchodu se třetími zeměmi. Mezi dlouhodobě nejvýznamnější obchodní destinace ČR v rámci agrárního obchodu patří Slovensko, Německo, Polsko a ze třetích zemí je nejvýznamnějším partnerem Rusko.

Problémem českého agrárního obchodu je především dlouhodobé záporné saldo, a také struktura vývozu a dovozu. Většina vývozních komodit má nízkou přidanou hodnotu, naopak zboží s vyšší přidanou hodnotou se dováží.

Vstup do EU měl na agrární obchod ČR významný vliv. Z vývoje dosavadního agrárního obchodu lze předpokládat, že i nadále se bude význam obchodu s členskými státy EU zvyšovat.

2 Cíl práce a metodika

Cílem diplomové práce je problematika agrárního zahraničního obchodu ČR, relativních exportních a obchodních výhod vybraných komodit v rámci EU27 a poté ve srovnání s vybranými státy.

První část práce se zaměřuje na obecnou charakteristiku agrárního obchodu ve světě a v Evropské unii. Dále je uvedena charakteristika současného stavu agrárního obchodu v ČR, podíl zemědělství na tvorbě HDP aj. a jak se tyto ukazatele vyvíjely v minulosti. Další částí je charakteristika komoditní a teritoriální struktury českého agrárního obchodu. Cílem této části je charakterizovat ty z faktorů, které ovlivnily současnou podobu českého AZO.

Vstup ČR do EU v roce 2004 měl velký význam, trh se rozdělil na dva sektory, na trh s Evropskou unií a se třetími zeměmi, proto je zde AZO charakterizován také z teritoriálního hlediska. Tato část obsahuje informace o tom, jaké je pořadí nejvýznamnějších obchodních destinací ČR a co se změnilo vstupem do EU. V této kapitole je také přiblížen pohled na agrární obchod ČR z komoditního hlediska. Je zde charakterizováno, které komodity patří mezi stěžejní vývozní agregace, a které komodity se nejvíce dováží do České republiky.

V další části je cílem zhodnotit agrární obchod ČR ve zvoleném období s vybranými zeměmi z hlediska salda zahraničního obchodu, velikosti tohoto obchodu, a také komoditní struktury. Mezi analyzované státy patří Německo, jako náš nejvýznamnější obchodní partner. Dále Slovensko jako země, se kterou jsme dlouhou dobu, před rozdělením republiky, sdíleli společný trh. A posledním státem je Polsko, které v Evropě zastává pozici země, ve které se agrární obchod podílí z velká části na HDP a má významnou zaměstnanost v zemědělství. Všechny tyto tři vybrané destinace patří mezi nejvýznamnější země, se kterými ČR obchoduje.

Konkurenceschopnost agrárního obchodu je charakterizována v posledních dvou kapitolách. Agrární obchod ČR jako celek i podle významných komodit je zde hodnocen podle indexu RCA – odhalených komparativních výhod. Na komoditní úrovni je podle téhož indexu hodnocena komparativní výhoda vybraných komodit na agrární i národohospodářské úrovni.

Dalším cílem této charakteristiky je zhodnotit relativní exportní výhody vybraných komodit ČR v rámci EU27 a snaha o vysvětlení tohoto stavu. Pro porovnání jsou zde uvedeny i exportní výhody Německa, Slovenska a Polska.

Poslední kapitola se věnuje relativním obchodním výhodám. Cílem je zjistit, zda vybrané komodity českého agrárního obchodu dosahují relativních obchodních výhod v rámci obchodu s nejvýznamnějšími obchodními partnery. Tento ukazatel může ukázat, že obchodní konkurenční výhoda vybrané komodity může být pozitivní v rámci jednoho státu, ovšem v porovnání s jiným státem se tato výhoda již nemusí projevit.

Metodika

Údaje o agrárním obchodu ČR i ostatních zemí, které jsou v práci zahrnuty, byly zjištěny z internetových stránek Eurostatu, FAO, WTO, ČSÚ a VÚZE. Údaje jsou uvedeny v běžných cenách. Zboží agrárního zahraničního obchodu je definováno kapitolami 1 až 24 „Kombinované nomenklatury Evropské unie“, která vychází z „Harmonizovaného systému popisu a číselného označování zboží“. Údaje zjištěné z různých databází se mohou mírně lišit. Tento rozdíl je dán buď kurzovým přepočtem, nebo jinou metodikou sbíraných dat v těchto databázích.

Pokud jsou v práci uváděny průměrné hodnoty za určité období, jsou tyto průměry vypočítány jako aritmetické průměry.

Od roku 2004 kdy Česká republika vstoupila do EU se obchod v rámci EU-27 zahrnuje do vnitřního obchodu, tedy nejde o klasický vývoz a dovoz zboží. Pro zjednodušení je v práci i v rámci obchodu se zeměmi EU-27 psáno jako o vývozu a dovozu zboží.

Vývoj obchodu je hodnocen pomocí bazických a řetězových indexů. Struktura obchodu je definována podílem na celkovém obchodu, dovozech či vývozech.

Analýza konkurenceschopnosti byla vypočítána na základě ukazatelů komparativních výhod (index RCA). Pomocí této analýzy lze identifikovat konkurenceschopnost komodit ve vybraných zemích (Česká republika - ČR, Slovenská republika - SK, Německo – DE, Polsko - PL). Uvedené země byly zvoleny kvůli jejich významnosti v agrárním obchodu. Jsou nejvýznamnější jak z hlediska dovozu, tak i vývozu agrárních komodit. Při hodnocení konkurenceschopnosti vybraných komodit

v rámci EU-27 je použit ukazatel RXA – ukazatel relativních exportních výhod. Vyjadřuje, zda vývoz z dané země dosáhl v rámci celé EU-27 určité exportní výhody.

Data pro hodnocení pomocí bazických a řetězových indexů jsou čerpána z databáze zahraničního obchodu ČSÚ v běžných cenách podle Harmonizovaného systému nebo z Eurostatu podle téhož systému. Data pro ukazatele konkurenceschopnosti byla čerpána z Eurostatu v běžných cenách podle Harmonizovaného systému.

Práce je zaměřena především na komodity, které se na českém obchodu podílí nejvíce. Všechny tyto komodity mají kladné saldo zahraničního obchodu. V analýze konkurenceschopnosti lze předpokládat, že všechny by měly dosáhnout alespoň relativní exportní výhody podle RXA a odhalené komparativní výhody na obou úrovních podle RCA.

Jako nejdůležitější komodity ve složení českého agrárního exportu byly zvoleny:

Pivo – ČR patří na 18. místo světových exportérů

Mléko – komodita, která je pod dohledem SOT

Slad – vysoké kladné saldo zahraničního obchodu, tradiční vývozce

Chmel – tradiční vývozní komodita

Cukr – výrazné omezení kvótami

Mák – ČR významným producentem na evropském i světovém trhu

Pšenice – první nejvýznamnější obilovina v ČR

Ječmen – druhá nejvýznamnější obilovina v ČR

Řepková semena a Řepkový olej – nejvýznamnější olejnina v ČR

Hovězí maso a Drůbež – významné exporty živých zvířat

RCA – ukazatel komparativních výhod

$$RCA = \ln \left[\frac{(x : m)}{(X : M)} \right]$$

x – export komodity

m – import komodity

X – celkový agrární vývoz dané země

M – celkový agrární dovoz dané země

Pokud: RCA > 0 – komparativní výhoda

$RCA < 0$ – komparativní nevýhoda

$RCA = 0$ – nejde ani o výhodu ani o nevýhodu

RXA – ukazatel exportních výhod

$$RXA = \frac{x_{ij}}{x_{wj}} \bigg/ \frac{\sum x_i}{\sum x_w}$$

x_{ij} – export země "i" a komodity "j"

x_{wj} – export skupiny zemí "w" a komodity "j"

$\sum x_i$ – celkový export země "i"

$\sum x_w$ – celkový export skupiny zemí

Pokud: $RCA > 1$ - komparativní výhoda

$RCA < 1$ - komparativní nevýhoda

RMA – index relativní dovozní penetrace

$$RMA = \frac{m_{ij}}{m_{wj}} \bigg/ \frac{\sum m_i}{\sum m_w}$$

m_{ij} – import země "i" a komodity "j"

m_{wj} – import skupiny zemí "w" a komodity "j"

$\sum m_i$ – celkový import země "i"

$\sum m_w$ - celkový import skupiny zemí

RCA2 (RTA) – index relativních obchodních výhod

$$RCA2 = RXA - RMA$$

Na základě těchto údajů se konkurenceschopnost hodnotí:

- konkurenceschopnost existuje, pokud RXA je větší než 1 a RTA je větší než 0
- konkurenceschopnost neexistuje, pokud RMA je větší než 1 a RTA je menší než 0

Bazický index

$$k_{i,0} = \frac{y_i}{y_0}$$

y_0 – základ (báze) indexu

Řetězový index

$$k_i = \frac{y_i}{y_{i-1}}$$

y_{i-1} – rok předcházející roku y_i

3 Agrární zahraniční obchod - obecná charakteristika

„Zahraniční obchod je konkrétním projevem ekonomických vztahů mezi jednotlivými ekonomikami či ekonomickými seskupeními a jejich vnějším ekonomickým prostředím, a to ve formě obousměrných toků hmotného i nehmotného zboží a služeb.“ (Svatoš, 2005)

Zemědělství představovalo v dosavadní historii lidstva rozhodující ekonomickou aktivitu. V průběhu života jediné (poslední) generace ztrácí převahu na tvorbě HDP a zaměstnanosti ve většině zemí světa. Význam ekonomické funkce zemědělství však nic neubírá na jeho nezastupitelnosti při produkci potravin, při zajišťování funkce environmentální, krajinytvorné, infrastrukturní ap., jakož i při řešení globálních problémů a udržitelného rozvoje světa.¹ Podíl zemědělství na HDP v rámci EU25 je možné vidět v příloze č. 1, kde v celé EU-25 se zemědělství na tvorbě HDP podílelo 1,3% v roce 2005. V ČR je tento podíl kolem 1%, některé jiné statistiky uvádí 2%. Záleží, podle které metodiky byl výpočet proveden. Zemědělství má v rámci světa největší podíl na HDP v rozvojových zemích. Obecně, čím vyspělejší a průmyslově pokročilejší země, tím se podíl zemědělství na HDP i na zaměstnanosti snižuje.

Podíl celkových světových agrárních exportů na celkových obchodních exportech klesl ze 47% v roce 1970 na 7% v roce 2004. Toto je samozřejmě průměr, který zakrývá široké odchylky v různých zemích od toho průměru, extrémní příklad může být Japonsko s podíly agrárních exportů na celkových exportech kolem 1,3% a na druhé straně například Etiopií s 84,2 %.² Je ale zřejmé, že v průběhu let relativní podíl na celkových obchodech klesá. To ukazuje na určité vlivy, které působí na agrární obchod. Jsou to například ochranná opatření – různá cla, dovozní a vývozní kvóty, fyto-sanitární a hygienická opatření apod. Vedle těchto hlavních vlivů má na agrární obchod také vliv růst transportních nákladů, které zahraniční obchod ovlivňují u poměrně objemného zboží, jako právě jsou i zemědělské produkty, navíc citlivé na skladování, hygienu, poškození patogeny aj.³

V případě Evropské unie jde z celkových výdajů rozpočtu až 40% do zemědělství (v r. 2006 = 50 000 mil EUR), tím je SZP nejnáročnější rozpočtovou

¹ SVATOŠ, M. a kol.: *Agrární politika*.

² MOSOTI V., GOBENA A.: *International trade rules and the agriculture sector*.

³ VAŠÁK, J.: *Konkurenceschopnost hlavních plodin a nové trendy v jejich pěstování*.

položkou. V posledních letech ovšem podíl výdajů na SZP klesá.⁴ Na zaměstnanosti v zemědělství se podílí přibližně 3% osob. Podle přílohy č. 2, která porovnává hrubý měsíční příjem v hospodářství obecně a v zemědělství v EU 27, lze pozorovat velký rozdíl v příjmech mezi těmito oblastmi. Podle této tabulky lze říci, že hrubý měsíční příjem v zemědělství se pohybuje okolo 57% hrubého měsíčního příjmu z ostatních odvětví.

Zemědělství ve WTO

„Zemědělství je odlišné od ostatních sektorů a je právem upravované podle zvláštních pravidel dohod WTO.“ (Mosoti, Gobena, 2007, str. 38)

Ačkoliv ve většině vyspělých zemí zemědělství zaměstnává jen zlomek pracovní síly, není významnou položkou při tvorbě HDP a ani se významnou částí nepodílí na celkových obchodech, zůstává zemědělství hlavním citlivým tématem pro mezinárodní obchodní vyjednávání a multilaterální obchodní systém. Jednání o zemědělství bylo poprvé zařazeno v případě vyjednávání Uruguayského kola. Důležitým a problematickým bodem je zemědělství také v případě probíhajícího jednání v Doha.⁵

Co se týče společné agrární politiky Evropské unie, tak patří mezi nejvíce integrované v rámci všech společných politik. Současně však také platí, že společná agrární politika je zdrojem nejsložitějších problémů EU, a to v souvislosti s konfliktními zájmy členských zemí v úseku financování, regionální politiky či vnějších vztahů. Fungování a rozvoj společného agrárního trhu, stejně tak i strukturální a sociální politika, jsou výsledkem uplatňované agrární politiky a její stálé kritiky. Nejrůznější názory a představy o správně fungující agrární politice v EU se shodují na tom, že zemědělství nemůže být ponecháno plně vlivu volně působících tržních sil. Cíle vyjednávání v oblasti zemědělství jsou široké, jde například o odstraňování deformací a postupné otevírání jednotného trhu v rámci mezinárodního agrárního obchodu, jedná se také o aspekty potravinové bezpečnosti, názory které podporují potřebu a výhodnost

⁴ V programovacím období 2007-2013 se má podílet v průměru 43% (v letech 1968-1975 to bylo až 93% rozpočtu). 34% výdajů směřuje na tzv. přímé platby a na opatření na zemědělských trzích, 9% je určen pro podporu rozvoje venkova.

⁵ MOSOTI V., GOBENA A.: *International trade rules and the agriculture sector.*

udržení rodinných farem, zajištění stability zemědělských výrobků, problémy důchodové disparity v zemědělství apod.⁶

Dohody WTO o zemědělství stojí na třech pilířích. Těmi jsou: Přístup na trh, vývozní soutěž a domácí podpory. Přístup na trh zahrnuje např. celkové snížení cel o 36% a o 15% na výrobek, celní kvóty a zvláštní ochranná opatření. Pilíř vývozní soutěže obsahuje snížení subvencí množstevně o 21% a hodnotově o 36%. A nakonec domácí podpory, které bylo nutné na základě Dohody WTO o zemědělství snižovat u opatření stimulujících zvyšování objemu produkce. Tyto podpory se rozdělují do tří skupin (Amber, blue a green box) podle závažnosti, s jakou působí na objem produkce. Bližší charakteristika těchto skupin je uvedena v příloze č. 3. Na základě reformy SZP z června 2003 se většina přímých plateb do zemědělství odpojila od produkce. EU v příštích letech převede své podpory z modré do zelené skupiny, tedy do skupiny, která téměř vůbec nedeformuje obchod.⁷

Tato reforma zemědělství, která ovlivňuje rámec zemědělství všech členských zemí EU do roku 2013, reaguje na skutečnost, že evropský trh potravin je nasycený a EU-27 jako celek zastávající jednotnou vnitřní, ale především vnější hospodářskou politiku, se stává největším světovým producentem, vývozcem, ale i dovozcem agrárních produktů. Navrhované úpravy SZP mají zemědělcům poskytnout větší pružnost při rozhodování o struktuře výroby a zároveň jim garantovat určitou stabilitu příjmů. Evropskému zemědělství jako celku by měla přinést větší konkurenceschopnost a pevnější tržní orientaci.⁸

Kraus (2007) uvádí, že v období ustanovení SZP, tedy v poválečném období, byl klíčovým integračním motivem základní cíl plně uspokojovat poptávku po potravinách, naproti tomu aktuálně v současných podmínkách se musí stát novou prioritou SZP snaha o posílení konkurenceschopnosti evropských producentů na světových trzích. Na jednotném trhu EU by se však mělo jednat výhradně o konkurenci mezi jednotlivými podnikatelskými subjekty operujícími na tomto trhu.

Důležitým, ale problematickým bodem je zemědělství také v případě probíhajícího jednání kola z Doha. Mezi nejvýznamnější problematiku DDA patří

⁶ SVATOŠ, M. a kol.: *Ekonomika zemědělství a evropská integrace*.

⁷ KRAUS J., DYKOVÁ E., ŠLAISOVÁ J.: *WTO a zemědělství*.

⁸ PETEROVÁ, J.: *Ekonomika výroby a zpracování zemědělských produktů*.

agrární reforma, liberalizace obchodu se službami, problematika obchodu a životního prostředí aj. Poslední, VII. konference WTO, se konala v Ženevě 30.11. – 2.12. 2009.

Postavení České republiky ve WTO má dlouhodobou historii. Československo bylo zakládajícím členem GATT a nikdy z organizace nevystoupilo, i když se od roku 1989 aktivně nezapojovalo do její činnosti. Dohody a ujednání WTO jsou základním smluvním rámcem, v němž ČR realizuje svou obchodní politiku, a to i po vstupu do EU. Z hlediska zásad WTO je celá EU považována za celní unii a za ni vystupují na jednáních WTO zástupci Evropské komise.⁹

3.1 Změny pravidel po vstupu ČR do EU

Před vstupem České republiky do Evropské unie byly všechny údaje o dovozu a vývozu získávány z písemných celních prohlášení, podávaných na tiskopisech „Jednotná celní deklarace“ (JCD) podle metodiky pro vykazování statistiky zahraničního obchodu vypracované OSN a Eurostat (Statistický úřad zemí Evropské unie). Vstupem ČR do Evropské unie byla změněna statistika zahraničního obchodu. Pohyb zboží mezi jednotlivými členskými státy Společenství se stal obchodem vnitrouijním s jinými pravidly a s jiným statistickým systémem sběru dat nazývaným „Intrastat“. Statistika zahraničního obchodu od 1. 5. 2004 vzniká spojováním údajů z obou systémů sběru dat. Nová metodická koncepce této statistiky přijatá ČSÚ zajišťuje základní návaznost na stávající časové řady údajů. Údaje získané po vstupu do EU však nejsou plně srovnatelné s údaji zpracovanými před 1. 5. 2004.¹⁰

Po vstupu ČR do EU se obchod se třetími zeměmi začal řídit dohodami EU. Tento obchod je ovlivněn Společnou zemědělskou politikou a Společnou obchodní politikou EU. Součástí SZP, která se týká zhruba 90% zemědělských produktů, je i regulace obchodu se třetími zeměmi. Vnitřní trh EU je u většiny zemědělských a potravinářských výrobků chráněn vysokými cly proti dovozům z dalších zemí a na druhé straně je exportérům z EU zajišťována v některých oblastech na trzích třetích zemí konkurenceschopnost prostřednictvím subvencí.¹¹ Významným faktorem, který ovlivnil agrární zahraniční obchod ČR od 1.5.2004 byla tedy změna celních sazeb.

⁹ Základní informace k WTO a DDA, <http://www.mpo.cz/dokument7894.html>

¹⁰ Odbor rostlinné výroby MZe: *Situační a výhledová zpráva Olejníny 2008*.

¹¹ TEPLÁ M., SVOBODA J.: *Změny pravidel agrárního obchodu po vstupu ČR do EU*.

V důsledku odstranění cel v rámci EU se výrazně zlepšily podmínky vzájemného obchodu, naproti tomu ve vztahu ke třetím zemím jsou uplatňována převážně vyšší cla.¹²

Podstata SZP spočívá na třech principech:¹³

- **Princip jednotného trhu** zajišťují jednotné předpisy, jednotná pravidla hospodářské soutěže, jednotná ochrana na vnějších hranicích. Z jednotného zemědělského trhu v rámci Společenství jsou vyloučena opatření zahraničního obchodu jako cla, licenční opatření apod.
- **Princip preference Společenství** chrání vnitřní trh EU před následky kolísání světového trhu, před levnými dovozy, určuje společné zásady podpory exportu, přístup na trh v podobě preferenčních ujednání. Pro dovozy do EU platí společný celní sazebník EU, včetně jednotných celních preferencí a preferenčních celních kvót.
- **Princip finanční solidarity** předpokládá společné jednotné úhrady nákladů na fungování SZP.

Hlavní význam v realizaci SZP má Evropský zemědělský a orientační a záruční fond (EAGGF), ze kterého se financuje evropské zemědělství. Akreditace jako Platební agentuře pro provádění opatření SZP financovaných z EAGGF v České republice byla udělena Státnímu zemědělskému intervenčnímu fondu (SZIF).

Společná obchodní politika se také zakládá na jednotných zásadách, zejména pokud jde o úpravy celních sazeb, uzavírání celních a obchodních dohod, liberalizačních opatření, vývozní politiku, ochranná obchodní opatření apod.¹⁴

Jak dále uvádí Teplá a Svoboda (2003) SZP je organizována podle sektorů komodit (mléko, maso, ovoce, obiloviny apod.) a každý režim je pro jednotlivé sektory zakončen pasáží o tzv. regulaci obchodu se třetími zeměmi. Tato skutečnost se týká jednak podmínek dovozu, ale i podmínek vývozu. Autoři se dále zabývají regulačními mechanismy a vysvětlují, že regulace vnějšího agrárního obchodu se řídí společnými

¹² Zelená zpráva 2004

¹³ FOLTÝN, I. a kol.: *Dopady agrární politiky na vybrané zemědělské komodity před a po vstupu ČR do EU.*

¹⁴ TEPLÁ, M. a SVOBODA, J.: *Změny pravidel agrárního obchodu po vstupu ČR do EU.*

předpisy horizontálního charakteru a vertikálními předpisy pojednotlivé sektory komodit. Provádí se prostřednictvím tzv. *obchodních mechanismů*:

- dovozní a vývozní licence
- exportní subvence
- kauce neboli záruky
- kontrolní mechanismy.

Bilanční nevyváženost českého AZO ovlivňují také faktory jako míra ochrany českých výrobců před zahraniční konkurencí, netarifní překážky obchodu, různé míry podpor do zemědělství a aktivity související s činností mezinárodních obchodních společností a zahraničních investorů.¹⁵ Některé z faktorů, tak jak je vysvětluje autor, jsou dále uvedeny.

Míra ochrany před zahraniční konkurencí

K důležité změně po vstupu ČR do EU došlo v míře ochrany domácího trhu vůči dovozům z členských zemí EU, i když tato tendence se začala projevovat řadu let před vstupem do EU, kdy valorická cla ztrácela svou funkci především u citlivých agrárních komodit (jako jsou mj. mléko, maso, drůbež, cukr, obiloviny aj.). Příliš expanzivní celní politika, resp. úsilí po vyšší celní ochraně má za následek nejen potlačení zahraniční konkurence, ale také ztrátu vlastní konkurenceschopnosti. Tento mechanismus se sice v rámci vnitroujního obchodu nemůže uplatnit, protože jednotný trh je trhem bezcelním, ale obdobný mechanismus platí a funguje v rámci obchodu mezi EU a třetími zeměmi.

Netarifní překážky obchodu a různá míra podpory zemědělství

Spravedlivé soutěžní podmínky na jednotném trhu jsou podmíněny existencí volného trhu neovlivňovaného možnostmi uplatnit netarifní překážky obchodu.

Ovšem o existenci různých podpor, překážek, stimulů, výhod či nákladových úlev nelze pochybovat, jsou doprovodným jevem zahraničně obchodních aktivit a zjevnými nositeli konkurenčních výhod.

Svatoš a kol. (1999) také uvádí obecné nástroje používané při dovozu, vývozu a na vnitřním trhu, které mají vliv na cenu obchodovaného zboží.

¹⁵ KRAUS, J.: *Reálný prostor pro snižování záporného salda českého agrárního obchodu.*

K nástrojům používaných při dovozu zemědělských výrobků řadí **odvody**. Tímto mechanismem je vyrovnán rozdíl mezi stanovenou cenou EU a světovou tržní cenou. Jestliže se během doby změní světová tržní cena, pak se rovněž změní částka odvodu za každou množstevní jednotku dováženého výrobku.

Nejdůležitějším nástrojem při vývozu zemědělských výrobků jsou vývozní **subvence**. Funkce toto nástroje spočívá v tom, že pokud je rozdíl mezi cenou na domácím a na světovém trhu, má tento nástroj vyrovnávat rozdíl mezi oběma cenami. Exportní subvence jsou tedy zrcadlovým obrazem odvodů při dovozu.

Mezi nejdůležitější nástroje na vnitřním trhu se řadí **intervenční cena**, resp. nákupní cena. Intervenční místa EU jsou povinna vykupovat výrobky specifikované kvality za garantované ceny. Tato cena je tedy ve vývozní situaci rozhodující pro výši domácí ceny na velkoobchodní úrovni. Například v České republice mezi takto intervenčně nakupované komodity patří pšenice. Dalším důležitým nástrojem na vnitřním trhu je **kvotace produkce**. Těmito regulacemi je cena pro pevně stanovené množství zaručena na vyšší úrovni než za množství, které překračuje tuto kvótu. Mezi komodity na které byly vyhlášeny kvóty patří například cukr a mléko.

3.2 Pozice ČR na světovém a evropském agrárním obchodu

„Historický vývoj ekonomiky v naprosté většině členských států OECD byl velice podobný. Z ekonomiky založené převážně na zemědělství, přes rozvoj manufaktury, která se postupně stávala rozhodujícím sektorem tento rozvoj kulminoval až do podoby vyzrálé ekonomiky, s determinujícím postavením sektoru služeb a klesajícím podílem zemědělského sektoru.“ (Grega, 2004, str. 36)

Samozřejmě, tento vývoj neprobíhal ve všech zemích se stejnou rychlostí a intenzitou a stejně tak pozice zemědělství je v jednotlivých státech resp. částech světa odlišná. Například z hlediska podílu zemědělsky využívané půdy, podílu na hrubém domácím produktu a především podílu na celkové zaměstnanosti je zemědělství v zemích střední a východní Evropy relativně důležitější, než v zemích původní EU-15. Zároveň ale zejména v posledních letech dochází ke sblížení úrovně těchto základních odvětvových charakteristik v rámci všech členských zemí rozšířené EU.¹⁶

¹⁶ GREGA, L.: *Teoreticko metodologické aspekty posuzování konkurenceschopnosti zemědělství.*

Obecně má ČR na mezinárodním i evropském agrárním trhu jako vývozce malý podíl a je nevýznamným subjektem.. Dlouhodobě se výše agrární bilance pohybuje v záporných hodnotách. ČR je významným dovozcem řady komodit zejména živočišného původu, dále finálních potravinářských výrobků a také ovoce a zeleniny. Z hlediska očekávaného vývoje mezinárodního agrárního trhu není tento vývoj pro národní hospodářství ČR žádoucí.¹⁷

V následující tabulce je znázorněno, jak se agrární obchod ČR podílí na obchodu EU-27 v rámci intrastatu a extrastatu. Podíl ČR na agrárním dovozu i vývozu se v roce 2008, v porovnání s předchozími roky, zvýšil jak na straně vnitrouní obchodu, tak na straně obchodu se třetími zeměmi. Větší význam zaujímá dovoz, a to 1,42 % na celkovém agrárním dovozu EU-27.

Z tabulky je zřejmé, že větší význam zaujímá obchod s EU-27, než obchod se třetími zeměmi.

Tab. 1 - Podíl AZO ČR na AZO EU 27 v členění na intra a extraobchod (v %)

Ukazatel		Průměr 2004-2006	2007	2008
Dovoz	Intrastat	1,50	1,77	1,82
	Extrastat	0,49	0,38	0,41
	Celkem	1,23	1,39	1,42
Vývoz	Intrastat	1,02	1,31	1,45
	Extrastat	0,51	0,43	0,52
	Celkem	0,91	1,11	1,23

Zdroj: Ročenka AZO 2007
Eurostat

3.3 ČR a třetí země

Obchodní vztahy EU se třetími zeměmi charakterizuje velký počet preferenčních dohod, meziregionálních iniciativ a jiných ujednání. Jak dále uvádí Teplá a Svoboda (2003), privilegované jsou vztahy s geograficky i historicky nejbližšími partnery, členskými státy ESVO (EFTA – European Free Trade Association).¹⁸ Další významnou oblastí, kde má EU sjednány dohody typu zóny volného obchodu je oblast středomoří (Maroko, Palestina, Tunisko, Jordánsko, Libanon, Egypt, Alžírsko). Velmi významnou dohodou o spolupráci je také, z hlediska zemědělských komodit, dohoda se skupinou

¹⁷ KRAUS J.: Možné dopady změny mezinárodního agrárního trhu na český AZO.

¹⁸ Členy ESVO jsou: Island, Lichtenštejnsko, Norsko a Švýcarsko.

afrických, karibských a tichomořských rozvojových zemí (ACP). Dohoda o partnerství a spolupráci mezi EU a zeměmi ACP, Dohoda z Cotonu, byla podepsána v červnu 2000 na 20 let a nahrazuje IV. Úmluvu z Lomé. Dalšími významnými teritorii obchodu s EU jsou sdružení MERCOSUR, ASEAN aj.

Při detailnějším zkoumání obratu českého agrárního obchodu lze vypořádat stále se zvyšující podíl agrárního obchodu se zeměmi EU, zatímco obrat agrárního obchodu se třetími zeměmi víceméně stagnuje.¹⁹ Čeští vývozci se stále více orientují na vývoz produktů do EU před obchodováním se třetími zeměmi. (více kapitola č. 5.1 – Teritoriální struktura AZO ČR)

Situaci by mohla změnit pokračující liberalizace obchodu v oblasti jihovýchodní Evropy a Středomoří. Další nárůst vývozu by mohlo přinést také úspěšné dokončení jednání EU o zónách volného obchodu s teritorií ASEAN, Středí Ameriky a Andského společenství. Mezi nejdůležitější obchodní partnery, do kterých se z ČR vyvážejí nejvíce zboží, jsou Rusko, Chorvatsko, Spojené státy americké, Jordánsko, Ukrajina. Z komoditního hlediska si nejvýznamnější pozici drží dlouhodobě sušené mléko. Dalšími vývozními položkami jsou slad, pšenice, pivo. Pro posouzení úspěšnosti vývozu jednotlivých komodit je užitečné sledovat jednotkové, resp. kilogramové ceny vycházející z poměru celkové hodnoty vývozu dané komodity k její celkové vyvezené hmotnosti. Ovšem položky s výhodnou vyšší jednotkovou cenou vývozu jsou bohužel vyváženy v menších množstvích. A nemohou proto podstatně ovlivnit stávající záporné saldo agrárního obchodu.²⁰

Mezi nejvýznamnější teritoria a komodity obchodu ČR se třetími zeměmi jsou následující:

Střední Asie

Nejvýznamnějšími obchodními partnery tohoto teritoria dle hodnoty vývozu produktů jsou pro ČR země: Rusko, Ukrajina, Moldavsko, Bělorusko. Rusko představuje nejvýznamnějšího odběratele českých agrárních komodit v rámci třetích

¹⁹ MZe: *Jak vyvážet potravinářské zboží mimo EU?*

²⁰ MZe: *Vývoj, možnosti a překážky vývozu zemědělských a potravinářských výrobků z ČR do třetích zemí.*

zemí. Z komoditního hlediska se nejvíce vyváží: slad, cukrovinky bez kaka, pivo a semena máku.

Středomoří

Nejvýznamnější postavení z pohledu českého agrárního vývozu mají v rámci tohoto regionu Jordánsko, Libanon a Alžírsko. Nejvýznamnější komoditou, která se do tohoto teritoria vyváží, je sušené mléko a dále jsou to sýry.

Severní Amerika

Většina vývozu do tohoto regionu je soustředěna na komodity pivo a cukrovinky bez kaka. Dále se do obou těchto států vyváží ještě destiláty.

4 Vývoj agrárního obchodu ČR

4.1 Základní ukazatele

Jak uvádí Kraus (2007), Česko je průmyslově vyspělá země s nedostatečnou surovinovou základnou a tak si nemůže vytyčovat jiný cíl než směřovat k aktivní bilanci zahraničního obchodu. Český agrární sektor v daných přírodních podmínkách země malého ekonomického rozměru nemůže uspokojit základní potřeby národního hospodářství a musí řadu komodit dovážet. Ovšem v podmínkách České republiky není reálné vytyčit agrárnímu sektoru strategický cíl dospět k vyrovnané bilanci AZO, tj. ke stoprocentnímu krytí dovozních potřeb agrárními vývozy. Toto zadání je nejen v rozporu s principy mezinárodní dělby práce a stupněm ekonomického rozvoje národní ekonomiky, ale také s předchozím historickým vývojem, nárůstem sortimentní náročnosti poptávky obyvatelstva po potravinách a s mnoha dalšími okolnostmi.²¹

Tabulka v příloze č. 4 ukazuje vývoj celkového agrárního obchodu ČR v letech 2000-2008. Agrární vývoz a dovoz je v tabulce vyjádřen také řetězovým indexem, který představuje, jaké bylo v daném období tempo růstu těchto ukazatelů a bazickým indexem vyjadřujícím zvýšení hodnoty agrárního obchodu ve srovnání s bazickým rokem 2000.

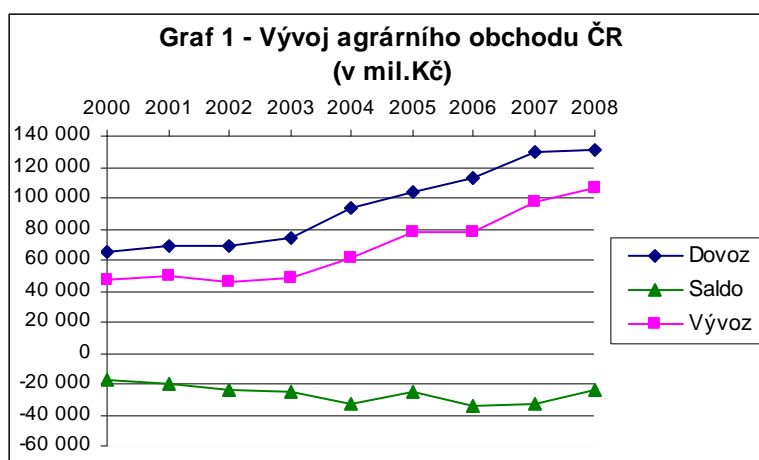
V průběhu analyzovaného období dosázelo k růstu krytí dovozu vývozy. Výjimkou je rok 2002, kdy došlo k výraznějšímu poklesu vývozu, a to o 8,5% a krytí dovozu vývozem kleslo z 71,4% v roce 2001 na 65,4% v roce 2002. Další výrazný pokles tohoto ukazatele byl zaznamenán v roce 2006, kdy se tempo růstu vývozu zastavilo, ovšem nárůst dovozů se stále zvyšoval. Tento stav obchodu může být, podle Krause (2007) dán tím, že růstový efekt z titulu rozšíření unie o nové členské státy na straně agrárních vývozů pominul, zatímco na straně agrárních dovozů stále trval.

Hodnocení vývoje agrárního exportu a importu pomocí bazického a řetězového indexu ukázalo, že v případě exportu se podle bazického indexu zvýšil agrární vývoz o 223% oproti bazickému roku 2000 a v případě importu se jednalo o zvýšení menší a to na 201%. S tím souvisí i to, že se zvyšuje krytí dovozu exporty, jak bylo uvedeno výše.

²¹ KRAUS, J.: *Reálný prostor pro snižování záporného salda českého agrárního obchodu.*

Vývoj řetězových indexů ukázal, že nejvyšší tempo nárůstu obchodu oproti předchozímu roku se uskutečnilo v přístupovém roce a v prvním roce po přistoupení k Evropské unii. V případě exportu se jednalo o nejvyšší nárůst v roce 2005, a to o 128%, a na straně importu v roce 2004 o 126%.

Následující graf ukazuje základní charakteristiky agrárního obchodu ČR. Vývoz dosáhl nejvyšší hodnoty v roce 2008, a to 106 545 mil. Kč, oproti předchozímu roku se jedná navýšení o necelých 10 000 mil. Kč. Agrární dovozy dosahovaly ve stejném roce 130 589 mil. Kč, ti znamená zvýšení o 1 200 mil. Kč vzhledem k předchozímu roku.

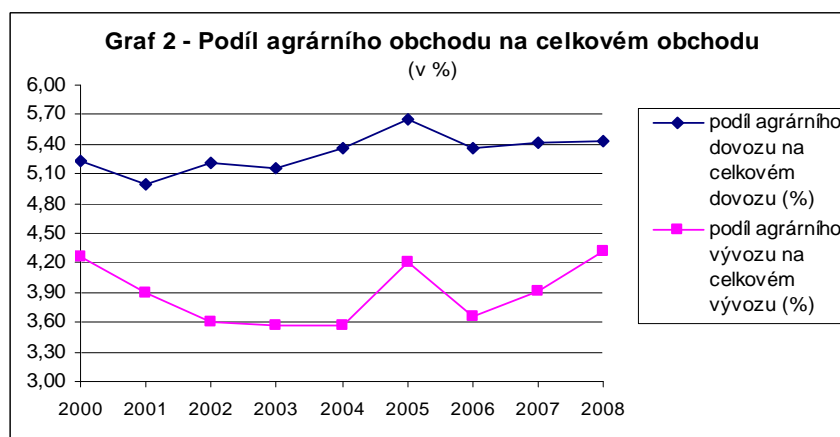
Jak uvádí Svatoš (2005), pasivní saldo agrárního zahraničního obchodu je běžným dlouhodobým jevem u ekonomicky vyspělých zemí orientovaných primárně na rozvoj průmyslu a služeb, a není tedy jako takové jevem jednoznačně negativním, pokud je jeho objem stabilizovaný a především pokud je vyrovnáván kladným saldem zahraničně obchodní bilance jiných odvětví.

Česká republika se řadí mezi čisté agrární dovozce. Výjimky vysvětluje Kraus (2007), kdy v roce 1991 a v r.1993 dosáhlo saldo kladných hodnot. Jedná se o dva výjimečné roky, tj. období transformace českého zemědělství na podmínky tržního prostředí, kdy docházelo k masivnímu omezování stavů hospodářských zvířat a následným vývozům přebytků. A v roce 1993 bylo kladné saldo dáno tím, že se tradiční bilanční přebytky, které směřovaly na Slovensko, začaly započítávat jako vývoz.

Bilanci agrárního zahraničního obchodu ovlivňuje ta skutečnost, že je v segmentu tzv. kompetitivních výrobků poznamenán trvalou tendencí vývozu výrobků s nižší přidanou hodnotou a dovozu výrobků s vyšší přidanou hodnotou.²²

Podíl agrárního zahraničního obchodu a celkovém zahraničním obchodu

Jak ukazuje následující graf, agrární dovozy se na celkových dovozech podílí od 5 - 5,5%. Výjimečný nárůst lze sledovat v roce 2005, kdy lze tento stav připisovat vstupu do EU a s tím související uvolnění trhu. Na rozdíl od dovozů se agrární vývozy podílí na celkových vývozech menší částí. Procentuálně se tento podíl pohybuje od 3,5 - 4,5%. V absolutní hodnotě je záporná bilance agrárního zahraničního obchodu ve výši 24 100 mil. Kč. v roce 2008. V posledních letech ovšem podíl agrárních vývozů na celkovém vývozu rostl rychleji, než v případě dovozu. Hodnotově je vývoj exportu, importu a salda znázorněn v předcházejícím grafu (v grafu č.1).

4.2 Faktory ovlivňující český AZO

Ekonomická reforma a transformace české ekonomiky znamenaly výrazný tlak na přizpůsobení zemědělství novým ekonomickým podmínkám a odbytovým možnostem. Podstatně se snížil počet pracovních sil, zjednodušila se výrobní struktura zemědělských podniků, rostla produktivita práce a přesto došlo k prohlubování

²² MZe: *Koncepce agrární politiky ČR*.

důchodové disparity mezi zemědělstvím a ostatními odvětvími. Přes celkem rychlé přizpůsobení se ekonomická pozice zemědělství zhoršila.²³

Český agrární zahraniční obchod významně ovlivňuje fakt, že **podíl zpracovaných potravinářských komodit** ve vývozu ČR je výrazně nižší než v EU, i než v sousedních zemích. Země Evropské unie vykazuje také nižší podíl zpracovaných potravinářských produktů v dovozu než ve vývozu, v ČR je tomu naopak. Vyspělé země dávají přednost importu surovin a exportu finálních produktů, v ČR zatím tento systém nefunguje.²⁴

U většiny rozhodujících českých agrárních vývozních produktů Tuček (2002) uvádí, že **průměrné exportní ceny** u českého zboží jsou nižší, než u ostatních evropských vývozců. Ovšem výše exportních kilogramových cen je dlouhodobě i pod úrovní odpovídajících cen dovozních.

Autor uvádí, že příčiny tohoto stavu mohou být zejména v:

- nižším podílu přidané hodnoty v sortimentu jednotlivých komoditních agregací
- nižší kvalitě, nižší image české exportní agrární produkce
- neodpovídající kvalifikaci a horších schopnostech českých obchodníků

Dalším důvodem, který ovlivňuje výši exportních kilogramových cen uvádí autor vysoké množství subjektů, které se aktivně zabývají exportem agrárních produktů v České republice. Jejich množství nutně vede k vzájemné konkurenci a cenovému podbízení a degraduje vývozní ceny i u kvalifikovaných exportérů. Tento jev je tím více zřejmý, čím méně teritoriálně pestrý je trh, na který je české zboží vyváženo.

Následující tabulka uvádí vývoj kilogramových cen několika vybraných kapitol CN. Je názorně ukázáno, že vývozní a dovozní ceny se mohou velmi lišit. Z uvedených kapitol jsou pouze v případě cukru vyšší vývozní ceny než dovozní, jinak v ostatních kapitolách je situace opačná, tedy ceny dovezeného zboží jsou vyšší, než ceny vyvezeného.

²³ GREGA, L.: *Teoreticko metodologické aspekty posuzování konkurenceschopnosti zemědělství.*

²⁴ TUČEK, P.: *Strukturální problémy českého agrárního zahraničního obchodu.*

Tab. 2 - Vývoj kilogramových cen (v Kč/kg)

		2000	2001	2002	2003	2004	2005
Nápoje, tekutiny	Dovoz	10,34	10,55	12,75	8,27	15,19	17,61
	Vývoz	5,55	6,03	1,41	1,19	1,21	1,64
Cukr	Dovoz	14,70	15,28	17,00	20,03	21,13	20,42
	Vývoz	19,31	17,20	16,91	39,90	28,61	20,60
Živá zvířata	Dovoz	75,53	300,88	122,50	101,57	80,20	37,72
	Vývoz	74,88	73,88	62,69	65,66	29,56	53,17
Obilí	Dovoz	8,27	8,46	8,00	7,85	10,45	11,51
	Vývoz	4,01	4,82	3,46	3,16	4,00	3,05

Zdroj: ČSÚ, vlastní dopočty

Dalším ukazatelem efektivnosti zahraničního obchodu jsou **směnné relace**. Tyto relace vyjadřují poměr cenového indexu kilogramových cen exportované a importované komodity.²⁵

Významnou událostí, která ovlivnila vývoj českého agrárního obchodu byl **vstup do Evropské unie**. Kraus a Bašek (2009) hodnotí vývoj českého AZO za období 2001-07 a uvádí, že vstup do EU znamenal zvýšení dynamiky růstu obrátu AZO. Mírně vyšší dynamika růstu se projevila u vývozu oproti dovozu. Jedná se zde o zřejmé důsledky uplatnění pravidel jednotného trhu posilujících vzájemný obchod.

Agrární zahraniční obchod se třetími zeměmi, od vstupu do EU, podléhá systému licencí, jsou v něm uplatňována přísná pravidla poskytování vývozních subvencí, přičemž pro získání preferencí na dovoz a subvencí na vývoz je nutné složení kauce. Vydáváním licencí, poskytováním subvencí a administrací kaucí je pověřen Státní zemědělský intervenční fond.²⁶ Blíže byly některé z těchto mechanismů a regulačních opatření definovány v kapitole 2.1 Změny pravidel po vstupu České republiky do Evropské unie.

Jak uvádí Tuček (2002) tak vliv **měnového kurzu** na agrární zahraniční obchod je obecně přeceňován. Ve své práci uvádí, že vysoký podíl vstupů, které jsou předmětem dovozu (hnojiva, mechanizační prostředky, aj.) je importován při posílení koruny za nižší korunové ceny. Tím se snižují náklady a tedy i ceny domácí exportní produkce. Posílení kurzu koruny tedy nikdy není adekvátní zhoršeným podmínkám odbytu pro vývoz. Ovšem na druhou stranu vliv měnového kurzu na zemědělskou produkci je

²⁵ SVATOŠ, M. a kol.: *Ekonomika zemědělství a evropská integrace*

²⁶ MZe: *Zemědělství 2008*.

sporný. Například Grega (2004) uvádí že klesající hodnota domácí měny podporuje zemědělský export, protože za daný objem vývozu, oceněný zahraniční měnou, je možné získat větší množství domácí měny. Tím vzniká možnost pro rozvoj zemědělské produkce a zlepšování důchodové situace zemědělských subjektů. Naopak rostoucí hodnota domácí měny vývozní možnosti omezuje.

Dalším faktorem, který se podílí na podprůměrných výsledcích českého AZO byla dlouhá **absence marketingových agentur**. V dnešní době již existují pracovní slupiny pro obchodní politiku a marketing v rámci Potravinářské komory. Takovéto instituce existují ve většině vyspělých evropských zemí a jejich vliv je na strukturu produkce, nabídky, zpracování, informovanost a v jiných důležitých oblastech z hlediska výsledků agrárního aktivního zahraničního obchodu nesporný.²⁷

²⁷ TUČEK, P.: *Strukturální problémy českého agrárního zahraničního obchodu*.

5 Teritoriální a komoditní struktura AZO ČR

5.1 Teritoriální struktura AZO ČR

Následující tabulky porovnávají vývoj český agrární obchod se zeměmi EU a s třetími zeměmi.

Tab. 3 - Vývoj agrárního obchodu ČR (v mil. Kč) - IMPORT

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Import	65 012	69 228	69 040	74 259	93 822	103 522	112 737	129 333	131 048
z EU (25)	47 147	50 628	52 143	56 105	73 738	84 220	94 640	108 260	109 022
%	72,52	73,13	75,53	75,55	78,59	81,35	83,95	83,71	83,19
ze třetích zemí	17 864	18 600	16 897	18 154	20 083	19 302	18 097	21 073	22 026
%	27,48	26,87	24,47	24,45	21,41	18,65	16,05	16,29	16,81

Zdroj: ČSÚ

Tab. 4 - Vývoj agrárního obchodu ČR (v mil. Kč) - EXPORT

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Export	47 729	49 412	45 174	48 805	61 526	78 520	78 542	97 844	106 931
do EU (25)	37 707	39 398	37 176	39 506	52 194	66 643	68 123	85 768	96 183
%	79,00	79,73	82,29	80,95	84,83	84,87	86,73	88,63	89,95
do třetích zemí	10 022	10 013	7 998	9 299	9 333	11 877	10 419	11 121	10 748
%	21,00	20,27	17,71	19,05	15,17	15,13	13,27	11,37	10,05

Zdroj: ČSÚ

Z pohledu teritoriální skladby českého agrárního vývozu lze konstatovat, že největší odbytiště představuje trh Evropské unie. Na tento trh směřuje téměř 90% exportu a 83% importu z EU míří do České republiky. Obchod se třetími zeměmi se v průběhu uvedeného období snižoval až na 10% exportu a 17% importu z těchto oblastí. Z tohoto vývoje je zřejmé, že čeští obchodníci dávají přednost především trhu EU a zvláště výrazný je nárůst obchodu po vstupu do EU.

Z třetích zemí jsou dlouhodobě nejdůležitějšími obchodními destinacemi Rusko s čtvrtinovým podílem na exportu do této skupiny zemí a k dalším významným partnerům patří Chorvatsko, Japonsko, Ukrajina, USA a Švýcarsko. Orientace českých producentů a obchodníků na trh EU je zcela pochopitelný, jednotný bezcelní trh je pro české vývozce v mnohém příhodnější než trhy třetích zemí. Navíc jsou v rámci SZP EU lépe chráněna uznaná zeměpisná označení a známky původu, je podporována kvalita a mezinárodní konkurenceschopnost potravin. Nakonec i zeměpisná poloha hraje

významnou roli. Podíl přímých obchodních nákladů na celkové hodnotě dodávek je nižší.²⁸

V následující tabulce u uvedeno, se kterými destinacemi, v období 2001-2007, ČR nejvíce spolupracovala. Tato časová řada je rozdělena do dvou období, a to let 2001-03 a 2005-2007 a charakterizována průměry, pro porovnání, jak se spolupráce vyvíjela v období před a po vstupu ČR do EU.

Tab. 5. - Podíly rozhodujících zemí na agrárním obchodu ČR před a po vstupu do EU

Země	České agrární vývozy			
	mil. Kč		%	
	Ø2001-03	Ø2005-07	Ø2001-03	Ø2005-07
Slovensko	11 848	22 590	24,8	26,7
Německo	10 123	20 211	21,2	23,9
Polsko	5 429	8 671	11,4	10,2
Rakousko	1 551	4 154	3,2	4,9
Maďarsko	1 541	3 986	3,2	4,7
Itálie	604	2 705	1,3	3,2
Celkem	31 096	62 317	65,1	73,6
České vývozy celkem	47 798	84 647		
České agrární dovozy				
Německo	13 298	25 668	18,8	22,3
Polsko	5 524	15 194	7,8	13,2
Slovensko	7 244	10 520	10,2	9,1
Nizozemí	3 826	7 577	5,4	6,6
Itálie	4 093	6 884	5,8	6,0
Španělsko	4 163	6 060	5,9	5,3
Celkem	38 148	71 903	53,9	62,4
České dovozy celkem	70 793	115 197		

Zdroj: Český agrární zahraniční obchod pět let po vstupu do EU

Nejdůležitějšími obchodními partnery pro ČR jsou Slovensko, Německo a Polsko jak na straně agrárních dovozů, tak vývozu. Tyto tři destinace z pohledu obchodu ČR představují 60% agrárního vývozu a 45% dovozu. Z porovnání mezi uvedenými obdobími lze pozorovat zvýšení intenzity agrárního obchodu s těmito nejvýznamnějšími partnery. V případě vývozu se obchod se Slovenskem a Německem dvojnásobil a v případě dovozu s Polskem až ztrojnásobil.

Kraus a Bašek (2009) uvádí, že v souvislosti se vstupem do EU nedošlo k převratným strukturálním změnám v AZO v členění na naše obchodní partnery. Ukazuje se, že obchodní toky agrárního zboží si zachovávají dlouhodobě vysokou stabilitu a jsou podstatně zaměřeny na sousední země.

²⁸ MZe: *Jak vyvážet potravinářské zboží mimo EU?*

5.2 Komoditní struktura AZO ČR

Komoditní strukturu charakterizuje graf č. 3 vývoje salda agrárních komodit v letech 2000-2003 a 2005-2008. Uvedené hodnoty o výši salda byly čerpány z databáze zahraničního obchodu ČSÚ. Mezi komodity s nejvýznamnější změnou ve výši salda zahraničního obchodu patří následující komodity:

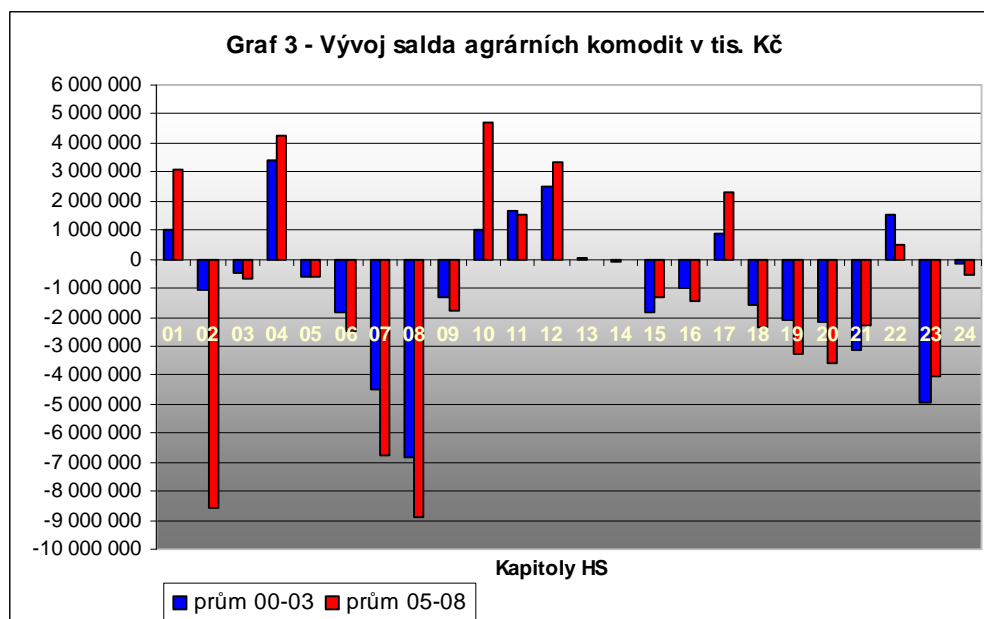
Kapitoly, kde se zvýšilo aktivní saldo zahraničního obchodu jsou:

01 Živá zvířata: Na kladném saldu se dlouhodobě nejvyšší měrou podílí hovězí dobytek, kde výše salda v roce 2008 dosáhla 2 110 581 tis. Kč. Druhou významnou komoditou od roku 2007 je drůbež, jejíž kladné saldo je asi o polovinu menší než v případě hovězího dobytka, ale také významně přispívá ke kladné bilanci celé kapitoly.

10 Obiloviny: V předvstupním období došlo k významnému propadu ve vývozech pšenice v letech 2001 a 2002,²⁹ kdy se aktivní saldo velmi snížilo, tím v průměru dosahovala bilance za analyzované období velmi nízkých hodnot. V druhém období v letech 2005, 2007 a 2008 dosáhla bilance této plodiny přes 4 000 mil. Kč, toto období zahrnovalo velmi příznivé roky. Pšenice je stěžejní komoditou, která se podílí na kladném výsledku celé kapitoly „Obilniny“ a současně má významný vliv na celkový agrární obchod.

04 Mléko, mléčné výrobky: Mléko je další významnou komoditou, která se podílí na kladném saldu této komoditní kapitoly. Z porovnání dvou analyzovaných období je zřejmé, že i v předvstupním období byla tato kapitola velmi významná. Ovšem v průběhu let se změnila struktura této kapitoly. Dříve druhou nejvýznamnější komoditou s kladnou bilancí bylo máslo, které je dnes již více dováží. K výraznému zvýšení došlo v dovozu tavených sýrů.

²⁹ Ke snížení vývozu v roce 2001 došlo kvůli celkové přesycenosti trhů s obilními výrobky. V roce 2002 došlo ke snížení vývozu nejspíše kvůli snížení sklizňových ploch v důsledku nepříznivých klimatických podmínek v roce 2002 a nižšími vývozy do tradičních destinací Polska a Slovenska, a to kvůli fytosanitárním omezením se strany Polska a přebytkové sklizně na Slovensku.

Zdroj: ČSÚ

Z analýzy českého AZO, jak uvádí Kraus (2007), ve zbožové struktuře kap. 01 až 24 platného celního sazebníku vyplynulo, že nedošlo k zásadní strukturální přestavbě. Ovšem i tak je rozsah některých změn prakticky nesrovnatelný s předchozím vývojem českého AZO. Strukturální změna, ke které došlo v kap. 02 „Maso, droby“, je výjimečná tím, že její zastoupení na celkovém agrárním dovozu velice vzrostlo, a tak se stala po kap. 08 „Ovoce, ořechy“ druhou nejtěžší dovozní agregací českého AZO. Z vývoje této komodity na agrárním trhu se stává velmi významný problém českého agrárního obchodu, který má velmi negativní dopad na produkční rozměr základního odvětví českého zemědělství, tj. živočišné výroby.

Ke kapitole 02 „Maso a droby“ lze říci, že většina zahrnutých položek má záporné saldo zahraničního obchodu, což se projevuje na celé komoditní kapitole. Ovšem největším nositelem záporného salda je vepřové maso, které se stalo výraznou dovozní komoditou. V roce 2000 činilo saldo s vepřovým masem necelých -500 mil. Kč a v roce 2008 se vyšplhalo až na -6 144 mil. Kč.

Třetí nejvýznamnější kapitolou, která zatěžuje záporné saldo agrárního zahraničního obchodu je kap. 07 „Zelenina“. V případě této kapitoly se saldo stabilně prohlubovalo od roku 2000. Kapitola 08 „Ovoce a ořechy“ má podobný vývoj salda právě jako kapitola zeleniny.

Dále Kraus (2007) vysvětluje nejasněnou vývozní pozici dvou významných položek, a to obiloviny a cukr. Trh obilí je vystaven jak značným cenovým výkyvům a silné konkurenci ze třetích zemí, tak také závisí na vlivu klimatických podmínek. U kap. 17 „Cukr, cukrovinky“ se do budoucna vyvíjí vývozní pozice této agregace nepříznivě, přestože dosahovala kladné hodnoty obchodního salda. Ztráta kvóty na cukr se musí projevit ve výpadku aktivního salda a ČR zcela ztratí pozici vývozce cukru.

V uplynulých čtyřiceti letech byl domácí agrární sektor v několika komoditách významným subjektem na mezinárodním agrárním trhu jako vývozce i jako dovozce. V exportu šlo zejména o pivovarské suroviny a pivo. Dřívější významná pozice na mezinárodním trhu cukru ČR naopak ztratila. Další komodita, která vytvářela dlouhodobě skvělou image českého agrárního sektoru na mezinárodním trhu, byl chmel. Pozice českého chmele na trhu je dosud dobrá, podíl našeho vývozu na světovém i evropském zůstal poměrně vysoký. V uplynulých pár letech ve skladbě českého agrárního vývozu figuruje nově několik komodit, které dříve nebyly podílově významné. Nejvýznamnější je řepkové semeno a mák. Ve vývozu máku je ČR jedním z největších evropských i světových exportérů.³⁰

Porovnání vývozu do třetích zemí s vývozem do členských států EU

V porovnání s vývozem do třetích zemí je patrný určitý rozdíl v komoditní skladbě. Největší vývozní položkou do zemí EU je cukr a mléko. Při vývozu do třetích zemí je na prvním místě sušené mléko, které se při vývozu do EU na prvních místech nevyskytuje. V případě mléka je tato dána spíše náročností na přepravu. Významný rozdíl je také u sladu, který patří mezi čtyři nejvíce vyvážené komodity do třetích zemí, ale přitom mezi nejvýznamnější položky vývozu komodit do EU nepatří. Dále již nejsou v pořadí tak významné rozdíly, protože stejně jako do EU, tak i do třetích zemí se vyváží pivo, cukroviny, potravinové přípravky, pšenice a minerální vody, ale jejich množství i hodnota několikanásobně převyšuje vývoz do třetích zemí.³¹

³⁰ KRAUS J.: *Možné dopady změny mezinárodního agrárního trhu na český AZO.*

³¹ MZe: *Vývoj, možnosti a překážky vývozu zemědělských a potravinářských výrobků z ČR do třetích zemí.*

6 Agrární obchod ČR s vybranými státy (Slovensko, Německo, Polsko)

V této kapitole zhodnocen agrární obchod České republiky s vybranými státy. V každé kapitole je nejdříve provedena stručná charakteristika zahraničního agrárního obchodu, vyjádřeno saldo AZO s uvedenou zemí a také zhodnocení komoditní struktury obchodu, tedy hlavní dovozní a vývozní agregace pro ČR. Údaje o výši obchodu jsou uvedeny také v tabulce č. 5, v kapitole 5.1 Teritoriální struktura AZO ČR.

6.1 Agrární obchod ČR se Slovenskem

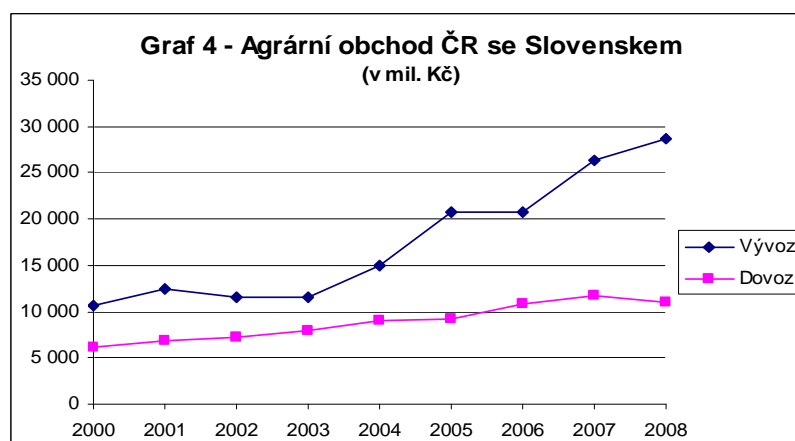
Slovensko je jednou z nejvýznamnějších destinací, se kterou Česká republika obchoduje na trhu zemědělsko potravinářského zboží jak z pohledu agrárních vývozu, tak z pohledu dovozu.

Před vstupem do EU, v rámci Středoevropské dohody o volném obchodu představovaly ČR a SR jeden celek. V praxi to znamenalo, že ČR a SR uplatňovaly vůči třetím zemím stejnou celní politiku, tj. u stejných položek aplikovaly stejnou výši cla, avšak lišily se ve výši poskytovaných celních preferencí a preferenčních celních kvót. Ale i přes existenci celní unie existovaly určité bariéry, které vzájemný obchod znesnadňovaly. Jednalo se například o požadavky na certifikaci zboží vyváženého z ČR a uplatňované technické překážky vůči agrárnímu obchodu. Jejich zrušením, jakož i zrušením množstevních omezení v roce 2003 se však následně významně uvolnily bariéry vzájemného obchodu mezi ČR a Slovenskem.³²

Průměrná roční hodnota agrárních vývozu na Slovensko v letech 2005 – 2007 činila 22 590 mil. Kč, to zahrnuje přibližně 27% celkových vývozu z ČR a tím se Slovensko řadí na první místo nejvýznamnějších odběratelů agrárního zboží. Před vstupem do EU (2001-2003) tento podíl činil 25% celkových vývozu (v nominálním vyjádření se jednalo o 11 848 mil. Kč). Z pohledu dovozu je Slovensko třetím nejvýznamnějším obchodním partnerem pro ČR. Průměrná roční dovozní hodnota zboží ze Slovenska do České republiky činila 10 520 mil. Kč, to je 9% z celkových agrárních dovozu do ČR. V předvstupním období tento podíl činil 10% (tj. 7 224 mil. Kč).

³² VOLOŠIN, J.: *Analýza agrárního zahraničního obchodu ČR se státy CEFTA v letech 1997-2003 a jeho predikce po rozšíření.*

V následujícím grafu je znázorněno, jak se obchod se Slovenskem vyvíjel v letech 2000-2008. Saldo agrárního obchodu se pohybuje v kladných hodnotách po celou analyzovanou dobu. Po rozšíření EU o nové členské státy, je zřejmé zvýšení dynamiky růstu agrárního vývozu.

Komoditní struktura

Nejdůležitějšími komoditními agregacemi, které se v analyzovaném období nejvíce podílely na českých agrárních vývozech na Slovensko jsou následující:

Tab. 6 - Hlavní položky agrárního vývozu na Slovensko

Položka	Export (tis.Kč)	
	2000-2003	2005-2008
Vepřové maso	359 354	1 137 532
Mléko, smetana neslazená	40 916	794 720
Řepkový olej	368 856	436 066
Čokoláda	665 061	1 006 265
Zboží pekařské	612 086	1 026 046
Přípravky potravinové ostatní	507 884	925 649
Voda, minerální vody slazené	421 642	1 015 085
Destiláty, likéry	267 412	647 594
Přípravky k výživě zvířat	316 011	954 239

Zdroj: databáze zahraničního obchodu ČSÚ

Nejvyšší nárůst exportu po vstupu zemí do EU zaznamenaly komodity Mléko. Významný nárůst se projevil také u skupiny Vepřové maso, dále Přípravky k výživě zvířat a Minerální vody a destiláty. Těchto 9 komoditních skupin tvořilo asi 35 % z celkového agrárního vývozu na Slovensko v roce 2008.

Následující tabulka je zaměřená na dovoz nejdůležitějších komoditních agregací ze Slovenska. Nejvýznamnější nárůst mezi analyzovanými obdobími se projevil u kap. 17 „Cukr a cukrovinky“. Další významný nárůst importu byl zaznamenán u kapitoly 10 „Obilí“.

Tab. 7 - Hlavní položky importu ze Slovenska

Položka	Import (tis. Kč)	
	2000-2003	2005-2008
Mléko, vejce	1 027 278	1 862 737
Živočišné a rost. tuky, oleje	527 034	438 319
Cukr a cukrovinky	462 392	1 145 672
Obilí	247 182	629 078
Přípravky z obilí	781 148	1 112 316
Přípravky potravinové různé	576 019	695 560
Nápoje a lihoviny	711 482	1 039 664

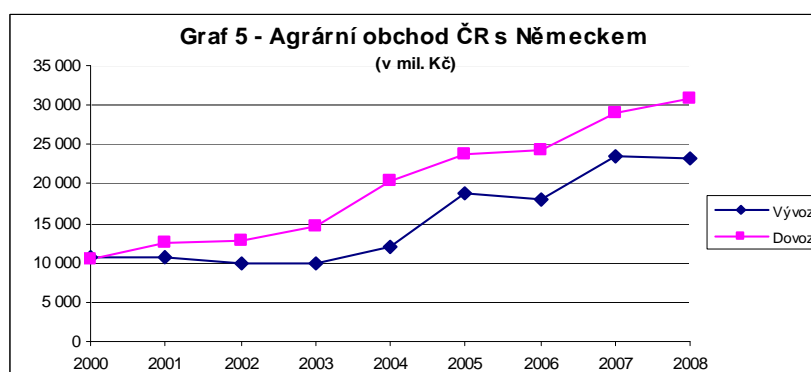
Zdroj: databáze zahraničního obchodu ČSÚ

6.2 Agrární obchod ČR s Německem

Německo je další nejvýznamnější destinací, co se týče obchodu se zemědělsko potravinářským zbožím.

Z České republiky se do této země vyváží 24% z celkového agrárního vývozu, v období 2005-2007 se tedy průměrně vyvezlo agrární zboží za 20 211 mil. Kč. V předvstupním období (2001-03) činil průměrný roční vývoz do této destinace 10 123 mil. Kč (tj. 21%). Tímto je Německo, po Slovensku, druhou nejvýznamnější zemí z hlediska exportu. První místo zaujímá ve významnosti zemí, které do České republiky dováží zboží. V období 2001-2003 činil celkový dovoz z Německa 13 298 mil. Kč (tj. 19% celkového agrárního dovozu do ČR). V období po vstupu do EU (2005-2007) se hodnota dovozu do ČR téměř zdvojnásobila. Dovoz činil 25 668 mil. Kč tj. 22,3%.

V následujícím grafu je znázorněn vývoj agrárního obchodu s Německem. Jak je z grafu zřejmé, vývoj salda s touto zemí je v celém analyzovaném období záporný.

Komoditní struktura

Tab. 8 - Hlavní položky exportu do Německa
(v tis. Kč)

Název zboží	2000-2003	2005-2008
Mléko, smetana	13 387	3 651 574
Pšenice a souřež	506 392	2 281 128
Ječmen	79 103	685 032
Semena řepky	1 736 971	1 983 190
Pivo ze sladu	760 880	1 238 654

Zdroj: databáze zahraničního obchodu ČSÚ

V uvedené tabulce jsou vybrány nejvýznamnější vývozní komodity. Výrazný nárůst je znát u vývozu pšenice, mléka a smetany poté, co ČR vstoupila do Evropské unie. Těchto pět komodit tvořilo v roce 2008 asi 50% celkového agrárního vývozu do Německa.

Tab. 9 - Hlavní položky importu z Německa
(v tis. Kč)

Název zboží	2000-2003	2005-2008
Maso vepřové	365 497	2 853 937
Sýry a tvaroh	179 652	1 384 101
Zboží pekařské	289 601	1 018 458
Pokrutiny sojového oleje	3 084 710	3 279 532
Přípravky k výživě zvířat	657 078	931 996

Zdroj: databáze zahraničního obchodu ČSÚ

V této tabulce jsou uvedeny nejvýznamnější dovozy z Německa, v roce 2008 tvořily asi 38% celkového dovozu z této destinace. Při porovnání uvedených dvou období je výrazný nárůst importů sýrů a tvarohu. Naopak pokrutiny po extrakci sojového oleje vykazují v analyzované řadě stabilní výši importů již od roku 2000.

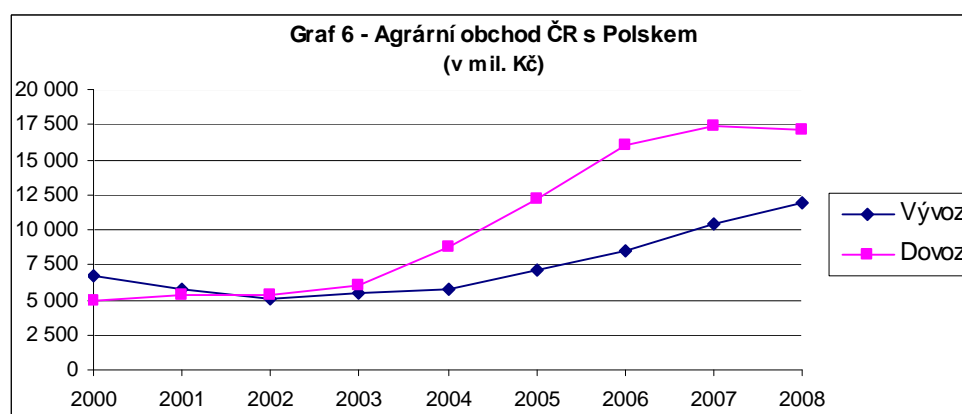
6.3 Agrární obchod ČR s Polskem

Polsko zaujímá třetí nejvýznamnější pozici v rámci agrárního obchodu s ČR.

V případě exportu se podílí 10-11% na celkovém agrární vývozu z ČR jak v předvstupním období, tak i po vstupu do EU. V letech 2001-2003 agrární vývoz činil 5 429 mil. Kč a v období po vstupu do EU se zvýšil vývoz do této destinaci asi o polovinu, tj. vývoz činil 8 671 mil. Kč.

V případě dovozu je hodnota agrárních importů z Polska zvýšila téměř třikrát. Jeho průměrná roční hodnota v předvstupním období činila 5 524 mil. Kč a po vstupu se import zvýšil až na 15 194 mil. Kč. Procentuelně se dovoz z Polska pohybuje na celkovém agrárním dovozu do ČR mezi 9-10%.

V následujícím grafu je zobrazen vývoj českého agrárního dovozu a vývozu. Do roku 2001 bylo agrární saldo kladné. Ovšem od roku 2002 se záporné saldo začalo prohlubovat. V grafu je znázorněno, jak významně se dovoz zvýšil po vstupu zemí do EU.

Ačkoliv v ČR agrární obchod se zeměmi EU vzrostl, tak proces rozšiřování unie přinesl největší úspěch polskému zemědělství, kde došlo k významné vývozní expanzi, zejména vůči sousedním státům. Expanzivní vstup polských potravin na jednotný trh unie lze odvozovat jak z vnitřních, tak i z vnějších příčin. Náklady polských malovýrobců vycházejí z nákladů bezprostředně nezbytných k provozování zemědělských aktivit, neuvažují s odpisy režijními náklady aj. Polští farmáři často pracují za podmínek, za kterých by čeští zemědělci nepracovali a ani pracovat nemohou. Z vnějších faktorů vytvářejí příležitosti pro export produkční kapacity a rozsáhlý spotřebitelský trh. Konkurenceschopný potravinářský průmysl tak nalézá rozsáhlý odbyt na vnitřním polském trhu, ale také tak na jednotném trhu, zejména v sousedním zemích.

33

Komoditní struktura

Tab. 10 - Nejvýznamnější položky exportu do Polska

Název zboží	2000-2003	2005-2008
Pšenice	266 035	803 576
Slad	853 978	964 428
Semena řepky	29 895	132 559
Vody minerální	35 401	442 634
Krmivo	168 966	478 574

Zdroj: databáze zahraničního obchodu ČSÚ

³³ POHLOVÁ, TUČEK, KRAUS: Český agrární zahraniční obchod dva roky po vstupu do EU. Ročenka AZO za rok 2005

Ve vývozech do Polska se velmi změnila pozice pšenice, kde se vývoz velmi zvýšil. To stejné platí například u minerálních vod. Naopak slad si ve vývozu drží stabilní pozici.

Velmi výrazný propad v exportech do Polska zaznamenalo máslo. V roce 2000 se vyváželo téměř za 422 mil. Kč a v roce 2008 klesla hodnota vývozu až na 31 mil. Nejvýznamnější destinací pro dovoz másla do ČR je ale Německo.

Tab. 11 - Nejvýznamnější položky importu z Polska
(v tis. Kč)

Název zboží	2000-2003	2005-2008
Maso vepřové čerstvé	6 696	982 617
Maso droby drůbeží	5 378	804 959
Sýry tvaroh	835 704	1 621 745
Zboží pekařské	860 999	1 174 919

Zdroj: databáze zahraničního obchodu ČSÚ

Z komoditní struktury importu je zřejmý velmi vysoký nárůst importu z Polska zejména u položek vepřové a drůbeží maso, kde se velmi zintenzivnil import po vstupu zemí do Evropské unie. Sýry a pekařské zboží se už od roku 2000 podílí značnou částí na importech. Uvedené čtyři položky v roce 2008 tvořili 30% veškerých agrárních importů, které do ČR z Polska směřovaly.

7 Konkurenceschopnost AZO analyzovaných států a jednotlivých vybraných komodit, které se významně podílejí na exportech České republiky

Vyhodnocení vývoje agrárního obchodu České republiky bylo provedeno v kapitole 3. Vývoj agrární obchodu ČR. Následně je analýza zaměřena na konkurenceschopnost komodit, které jsou na předních místech v hodnotách vývozu z ČR.

Evropská unie patří mezi největší vývozce a dovozce agrárního zboží na světě. Hodnota exportů z EU-27 v roce 2008 překročila 350 939 mil. eur. Výše importů v témže roce činila 367 644 mil. eur. Z toho vyplývá, že agrární saldo zahraničního obchodu celé Evropské unie je záporné (16 705 mil. eur). Většina obchodu s agrárním zbožím se realizuje na trhu EU-27. V roce 2008 tvořily vnitrounijní agrární exporty ze 78% celkové agrární exporty a v případě importu se jednalo o 72,5% realizovaných na vnitřním trhu.

Agrární zahraniční obchod Německa je ze všech analyzovaných zemí nejvyšší. Jeho agrární exporty dosahují 50 917 mil. eur a importy 64 309 mil. eur v roce 2008. Procentuálně se německý export podílí 15% na celkových agrárních exportech z EU27 a v případě importu dosahuje podílu 18%. Saldo agrárního obchodu Německa je tedy záporné a od roku 2000 se pohybuje od 11 500 – 13 500 mil. eur. Nejsilnějšími vývozními kapitolami je kapitola 02 „Maso a droby“, 04 „Mléko a mléčné výrobky“ a 19 „Přípravky z obilí a mouky“. Mezi převážně dovozní kapitoly se řadí 07 „Zelenina“ a 08 „Ovoce“, se kterými má nejvyšší záporné saldo.

Agrární obchod Slovenska je zaměřen především na obchodování v rámci kapitol: 04 „Mléko a mléčné výrobky“, 17 „Cukr a cukrovinky“ a 10 „Obilí“ na straně exportu tvoří významné položky. Na straně importů jsou nejdůležitějšími obchodními agregacemi: 02 „Maso a droby“, 08 „Ovoce“ a 22 „Nápoje a tekutiny“. Obrat celkového agrárního obchodu Slovenska je ze všech analyzovaných zemí nejnižší, v roce 2008 činily exporty 1 970 mil. eur a import 2 853 mil. eur. V procentuálním vyjádření v roce 2008 tyto hodnoty činily 0,56% na straně exportů a 0,78% na straně importů jako podíl na evropském obchodu.

Polsko patří mezi významné agrární země v Evropě, největší tempo nárůstu zahraničního obchodu zaznamenala tato země po vstupu do EU, od té doby se nárůst obchodu zvyšuje výrazným tempem. Podíl na evropském obchodu činí 3,3% v exportech a 2,8% v importech. Polsko je zaměřeno na obchod v rámci kapitoly 02 „Maso a droby“, tato komoditní kapitola má významné postavení na straně exportů i importů. Dalšími významnými exportními skupinami jsou 04 „Mléko a mléčné výrobky“ a 07 „Zelenina“. Na straně dovozů do Polska figuruje na prvních místech: 08 „Ovoce“ a 23 „Zbytky potravinářského průmyslu a krmivo“. Z analyzovaných zemí je Polsko jedinou zemí, která má kladné saldo zahraničního agrárního obchodu.³⁴

7.1 Konkurenceschopnost AZO na trhu ČR

Jak bylo uvedeno již dříve, český agrární obchod nezaujímá na celkovém národohospodářském obchodu významný podíl. Podíl exportu se pohybuje kolem 4% a import zabírá necelých 5,5% na celkovém obchodu.

Následující tabulka uvádí dosažení komparativní výhody agrárního obchodu v rámci celkového českého zahraničního obchodu podle indexu RCA – relativní komparativní výhody. Jak je zřejmé, agrární obchod v celém období nenabyl komparativní výhody, což vypovídá o významnosti agrárního obchodu na obchodní úrovni národního hospodářství.

Tab. 12 - RCA - ukazatel komparativních výhod českého AZO na národní úrovni

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
-0,21	-0,25	-0,37	-0,37	-0,41	-0,30	-0,38	-0,33	-0,23

Zdroj: ČSÚ, vlastní dopočty

Při zaměření na komoditní strukturu a hodnocení následujících komodit a jejich komparativní výhody na agrární a následně na národohospodářské úrovni, se projevuje významný vliv většiny hodnocených komodit.

Komparativní výhody na agrárním trhu České republiky dosáhly všechny uvedené komodity. Pouze u komodity mléko v roce 2002 a 2003 lze sledovat určité zakolísání, v těchto letech došlo k velmi nízkým exportům a projevil se významný vliv importu při hodnocení této komodity. Ačkoliv má mléko stále kladné saldo, v těchto dvou letech se propadlo až k záporným 585 mil. Kč v roce 2003. V případě ječmene se

³⁴ Česká republika se na evropských exportech podílela v roce 2008 1,2% a importy činily 1,4%.

neprojevila komparativní výhoda v roce 2001, obchod s řepkovým semenem nedosáhl výhody v roce 2006 a s olejem v roce 2003. Ostatní komodity v celém analyzovaném období dosáhly komparativní výhody.

Tab. 13 - RCA vybrané komodity - agrární úroveň

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
<i>Hovězí</i>	1,32	3,83	2,29	2,65	3,23	3,44	4,03	3,26	3,31
<i>Drůbeží</i>	0,76	1,21	1,19	0,96	1,42	0,71	1,20	1,61	1,44
<i>Mléko</i>	0,33	0,18	-0,60	-1,18	0,94	1,40	1,79	1,74	1,64
<i>Pšenice</i>	4,86	4,41	2,59	4,65	2,47	4,48	3,25	3,29	3,24
<i>Ječmen</i>	0,43	-2,26	1,46	2,54	3,20	4,80	0,93	0,88	1,14
<i>Slad</i>	4,08	4,24	4,41	3,34	3,00	2,72	3,12	2,31	3,31
<i>Řepk.sem.</i>	3,48	3,52	3,38	1,42	0,32	2,53	-0,43	2,96	2,16
<i>Chmel</i>	2,08	2,00	2,23	2,30	2,44	2,30	2,62	1,78	1,75
<i>Vody slaz.</i>	0,97	1,07	1,27	0,73	0,40	0,38	0,58	0,56	0,34
<i>Pivo</i>	2,71	2,77	2,87	3,00	3,13	2,84	3,06	2,94	2,67
<i>Cukr</i>	0,19	0,72	0,91	0,93	1,24	1,07	0,93	0,29	0,61
<i>Mák</i>	2,88	2,29	3,10	3,07	3,22	3,57	3,48	3,21	2,59
<i>Řepk. olej</i>	-	-	0,40	-1,52	1,33	1,43	2,74	3,20	1,23

Zdroj: ČSÚ, vlastní dopočty

Následující tabulka vyjadřuje komparativní výhody uvedených komodit na úrovni celkového zahraničního obchodu. Jako v předchozím případě většina komodit dosáhla za celé období komparativní výhody v celém národním období. Mezi nejsilnější komodity patří hovězí, pšenice, slad, pivo, mák a chmel.

V letech 2001-03 se pod hranici komparativních výhod ocitlo mléko, kolísání bylo zaznamenáno u řepkových semen v letech 2004 a 2006.

Tab. 14 - RCA vybrané komodity - národohospodářská úroveň

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
<i>Hovězí</i>	1,12	3,58	1,92	2,28	2,82	3,14	3,65	2,94	3,08
<i>Drůbeží</i>	0,55	0,96	0,82	0,59	1,01	0,41	0,82	1,28	1,21
<i>Mléko</i>	0,12	-0,07	-0,97	-1,55	0,54	1,10	1,41	1,41	1,41
<i>Pšenice</i>	4,66	4,16	2,22	4,28	2,06	4,19	2,87	2,97	3,01
<i>Ječmen</i>	0,22	-2,51	1,09	2,17	2,79	4,51	0,55	0,55	0,91
<i>Slad</i>	3,88	3,99	4,04	2,97	2,59	2,42	2,74	1,98	3,08
<i>Řepk.sem.</i>	3,27	3,27	3,01	1,05	-0,09	2,23	-0,81	2,63	1,93
<i>Chmel</i>	1,87	1,75	1,86	1,93	2,03	2,00	2,24	1,46	1,51
<i>Vody slaz.</i>	0,76	0,82	0,90	0,36	-0,01	0,08	0,20	0,24	0,11
<i>Pivo</i>	2,50	2,52	2,50	2,63	2,72	2,54	2,68	2,61	2,44
<i>Cukr</i>	-0,02	0,47	0,54	0,56	0,83	0,77	0,55	-0,04	0,38
<i>Mák</i>	2,67	2,04	2,73	2,70	2,82	3,27	3,10	2,88	2,35
<i>Řepk. olej</i>	-	-	0,03	-1,89	0,93	1,13	2,36	2,87	0,99

Zdroj: ČSÚ, vlastní dopočty

Ačkoliv hodnocení komparativní výhody celého agrárního obchodu dopadlo negativně, při hodnocení na komoditní úrovni lze konstatovat určité komparativní výhody. Většina uvedených, nejvýznamněji obchodovaných komodit, výhody na českém obchodu dosáhla a je tedy zřejmé, že mají významný podíl na agrárním i celkovém obchodu.

7.2 Konkurenceschopnost vybraných komodit na trhu EU-27

V následující kapitole je zhodnocena konkurenceschopnost exportu vybraných komodit v rámci Evropské unie (27) ve zvolených zemích ve srovnání s ČR. Hodnocení je provedeno na základě výsledků indexu **RXA – relativních exportních výhod**. Mezi analyzované země bylo zahrnuto Německo, Slovensko, Polsko a ČR. Mezi vybrané komodity byly zvoleny především ty, které se významně podílí na exportech z ČR, kvůli porovnání, zda tyto komodity dosahují relativní výhody v exportu i u našich nejdůležitějších obchodních partnerů na trhu EU-27.

Většina komodit výběru, uvedeného níže, má v České republice dlouholetou tradici pěstování anebo případně je jeho pěstování podporováno (jako v případě máku), lze tedy předpokládat, že budou dosahovat relativních exportních výhod ve většině těchto zvolených komodit. V ostatních zemích může být situace jiná, kvůli jiné struktuře výroby, preferenci pěstování jiných plodin nebo, sice ne tak významně, ale přece odlišných přírodních podmínkách.

Následně jsou jednotlivé komodity rozebrány samostatně a v případě hodnot, které se týkají exportů a bilancí jednotlivých komodit, jsou tyto hodnoty čerpány z databáze zahraničního obchodu ČSÚ.

Jako nejdůležitější komodity ve složení českého agrárního exportu byly zvoleny:

Pivo – ČR patří na 18. místo světových exportérů

Mléko – komodita, která je pod dohledem SOT

Slad – vysoké kladné saldo zahraničního obchodu

Chmel – tradiční vývozní komodita

Cukr – výrazné omezení kvótami

Mák – ČR významným producentem na evropském i světovém trhu

Pšenice – první nejvýznamnější obilovina v ČR

Ječmen – druhá nejvýznamnější obilovina v ČR

Řepková semena a Řepkový olej – nejvýznamnější olejnina v ČR
 Hovězí maso a Drůbež – významné exporty živých zvířat

Pivo

Jak uvádí Peterová (2010), technologie výroby piva je velmi energeticky náročná, výsledkem je unikátní nápoj, jehož odlišnosti uznávají i zahraniční spotřebitelé a výrobci piva. ČR požádala v roce 2005 EU a v roce 2008 získala registraci značky „České pivo“, jako nápoje vyrobeného na území ČR s použitím tradičních surovin naší proveniencí a tradiční metodou.

Podle předběžných údajů firmy Hopstelner zaujímá ČR osmnácté místo ve světě z hlediska celkové produkce piva. Na světové výrobě piva se podílí ČR 1,1% a na výrobě piva v Evropě se podílí 3,3%. Z hodnocených států patří mezi světové producenty ještě Německo, které je na 4. místě. České pivo se tradičně nejvíce vyváží do Německa, dále na Slovensko a do Ruska a Anglie.³⁵

Při charakteristice bilance zahraničního obchodu podle ČSÚ s tímto nápojem lze zhodnotit, že za celé analyzované období byl zahraniční obchod kladný. V roce 2007 dosáhla bilance dokonce necelých 4 132 mil. Kč, ale v roce 2008 se snížila přibližně o 150 mil. Kč. V kapitole 22 „Nápoje, tekutiny“ je pivo nejsilnější komoditou a významně se podílí na zvyšování aktivní bilance zahraničního obchodu celé této kapitoly.

Tab. 22 - RXA - Pivo

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
CR	4,45	5,22	4,94	5,11	4,39	3,58	3,79	3,43	3,34
DE	1,82	1,99	1,73	1,96	1,94	1,70	1,53	1,53	1,63
SK	1,21	1,15	1,12	1,17	0,77	0,20	0,07	0,11	0,15
PL	0,05	0,07	0,05	0,06	0,28	0,33	0,44	0,51	0,56

Zdroj: Eurostat, vlastní dopočty

Z tabulky vyplývá, že v ČR a v Německu vývoz piva dosahuje bezproblémově exportní výhody po celé období, kdy byla analýza konkurenceschopnosti prováděna. Naopak v celém období Polsko relativní exportní výhody ve vývozu piva nedosáhlo. V případě Slovenska se význam exportu piva velmi snížil, od roku 2004 exportní výhody nedosahuje.

³⁵ Odbor rostlinných komodit MZe: *Situační a výhledová zpráva Chmel, Pivo- červenec 2009.*

Mléko

Mléko je jednou z komodit, které patří do skupiny regulovaných komodit. Regulace se týkají jak vnějšího trhu, kam spadají omezení v podobě celních sazeb, vývozních licencí aj. Ale regulace se týkají také vnitřního trhu, kam náleží mléčné kvóty, které patří mezi významná opatření Společné organizace trhu s mlékem a dále jsou to vnitrostátní kvóty mléka.³⁶ Peterová (2010) vysvětluje, že kromě nabídky je v sektoru mléka silně regulována i strana poptávky a to opatřeními, která podporují buď její odložení (intervenční nákupy, soukromé skladování) nebo vedou k její stimulaci ve formě příspěvků na spotřebu vybraných mléčných produktů na domácím i zahraničním trhu. Celý systém v ČR administruje SZIF.

V rámci mezinárodního obchodu je nejdůležitější obchodní destinací v případě vývozu Německo, Slovensko a Itálie. Z dovozních zemí do České republiky se nejvíce podílí Německo, Slovensko, a Polsko.

Tab. 23 - RXA - Mléko

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
ČR	0,14	0,24	0,25	0,17	1,71	3,57	4,85	4,30	4,12
DE	2,70	2,61	2,51	2,61	2,62	2,17	2,03	1,84	1,73
SK	1,03	1,13	1,91	1,91	3,32	3,27	2,51	2,36	3,48
PL	0,01	0,01	0,00	0,00	0,47	1,32	1,37	1,13	1,03

Zdroj: Eurostat, vlastní dopočty

Z tabulky, která vyjadřuje relativní exportní výhody jednotlivých zemí, lze vyčíst, že pouze Německo a Slovensko dosáhlo po celou analyzovanou dobu exportní výhody. Německo je tradiční zemí, ze které se tato komodita vyváží. Česká republika za těmito státy na poli exportních výhod zaostává, tuto výhody získala až v roce 2004 a Polsko o rok později. Tento stav může právě vyplývat z regulačních opatření, které se tohoto trhu týkají.

Slad

Slad je další tradiční vývozní komoditou pro ČR. Obchod se sladem má vysoké kladné saldo zahraničního obchodu. Tato výše v roce 2000 činila 1 644 700 tis. Kč a v roce 2008 vystoupala na 2 430 793 tis. Kč. Export této komodity v roce 2008 dosáhl necelých 2 550 mil. Kč. Nejvíce sladu z ČR se vyváží do Polska, Ruska a Německa.

³⁶ HRUBÁ, M., VESELÁ, Z.: *Situační a výhledová zpráva Mléko – prosinec 2008.*

Peterová (2010) uvádí, že pro potřeby zahraničního obchodu s vyšší přidanou hodnotou bude přicházet právě v úvahu výroba většího množství sladu, neboť především v Asii roste obliba piva.

Tab. 16 - RXA - Slad

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
ČR	16,50	13,06	13,06	13,76	11,70	8,55	10,31	7,32	7,58
DE	0,90	0,87	0,85	0,78	0,80	0,80	0,75	0,79	0,82
SK	25,73	30,29	23,75	26,91	15,07	16,40	14,67	12,12	14,24
PL	0,15	0,13	0,51	0,12	0,03	0,00	0,18	0,26	0,36

Zdroj: Eurostat, vlastní dopočty

Tabulka zobrazuje dosažení relativní exportní výhody na trhu EU-27 s komoditou slad. V tomto případě Polsko v celém analyzovaném období této výhody nedosáhlo, stejně tak v případě Německa, které na exportní výhody nedosáhlo. V ČR a na Slovensku je slad významnou komoditou a jsou také významnými producenty. V celém období tyto dvě země dosahovaly exportní komparativní výhody. Dokonce v případě Slovenska je zřejmé, že disponuje relativně silnější výhodou než Česká republika, přestože ČR v hodnotovém vyjádření vyváží více této komodity do EU než Slovensko.

Chmel

Chmel patří mezi nejvýznamnější plodiny a tradiční exportní komodity, které se v České republice pěstují. Během dlouholeté tradice pěstování se vytvořily lokality, ve kterých se produkuje světoznámý, nejkvalitnější aromatický chmel, v jiných pěstitelských podmínkách nenapodobitelný. Od roku 2007 je v EU registrováno jako zeměpisné označení Žatecký chmel. Chmel označený ochrannou známkou je naším významným vývozním zbožím a tvoří standard aromatických chmelů na světovém trhu. Česká republika se řadí po Německu a USA na třetí místo jako nejvýznamnější exportér této komodity.³⁷ Nejvíce českého chmele se vyváží tradičně do Japonska, kde se jedná především o granulovaný chmel a další dlouhodobě významnou vývozní destinací je Německo.³⁸

³⁷ PETEROVÁ, J.: *Ekonomika výroby a zpracování zemědělských produktů*.

³⁸ Odbor rostlinných komodit MZe: *Situační a výhledová zpráva Chme, Pivol- červenec 2009*.

Při pohledu na saldo zahraničního obchodu lze říci, že celou analyzovanou dobu má tato komodita kladnou bilanci. Nejnižší hodnota bilance za analyzované období činila v roce 2007 necelých 556 500 tis. Kč, v tomto roce se realizovaly nízké vývozy z ČR a v roce 2008 dosáhla bilance nejvyšší hodnoty a to 844 212 tis. Kč, v tomto roce dosáhly vývozy až 1 074 mil. Kč. V ostatních letech se výše salda pohybuje průměrně kolem 730 mil. Kč.

Tab. 19 - RXA - Chmel

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
CR	35,49	36,07	44,40	38,83	29,98	21,05	15,00	6,33	11,01
DE	3,44	3,81	3,50	3,14	2,94	2,91	3,20	3,07	3,26
SK	0,00	0,00	0,00	0,00	1,30	1,01	0,33	0,26	0,15
PL	3,62	5,17	4,56	4,28	4,64	2,19	3,05	4,90	1,85

Zdroj: Eurostat, vlastní dopočty

Jak se z charakteristiky postavení na českém trhu dalo předpokládat, export z ČR je na trhu EU-27 v celém analyzovaném období konkurenceschopný. V celém období relativní exportní výhody dosahovalo Německo, ale také Polsko. Od roku 2006 této výhody na trhu EU-27 nedosahuje Slovensko, kde ovšem data z let 2000-2003 nebyla dostupná.

Cukr a cukrovinky

V tomto případě je hodnocení zaměřeno na celou komoditní kapitolu 17 „Cukr a cukrovinky“. Obchod s cukrem v rámci EU probíhá jako bezcelní obchod a jediným limitujícím faktorem jsou stanovené národní kvóty cukru pro danou zemi. To znamená, že každý členský stát smí uvést na trh EU v daném hospodářském roce jenom takové množství cukru, které odpovídá jeho stanovené kvótě. Takto změněné podmínky se zcela zásadně promítly i do změn v charakteru českého zahraničního obchodu s cukrem. Nejdůležitějšími obchodními partnery České republiky je Německo, Rakousko a Slovensko. Cukr je tedy komodita, která v posledních letech prošla restrukturalizací a vztahuje se na ní společná organizace trhu, to zapříčinilo pokles produkce cukru v zemích EU 27. Nejvyšší produkci cukru v rámci EU mají tradičně Německo a Francie.

39

³⁹ Odbor rostlinných komodit MZe: *Situační a výhledová zpráva Cukr – červenec 2009.*

Tab. 26 - RXA - Cukr a cukrovinky

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
CR	1,41	2,19	2,39	2,45	4,40	3,60	2,94	1,84	2,04
DE	1,23	1,20	1,15	1,17	1,07	1,06	0,98	0,92	0,96
SK	1,88	1,92	2,40	1,65	3,69	3,66	4,07	4,50	3,25
PL	1,09	1,19	1,28	1,35	1,86	1,16	0,87	0,99	1,13

Zdroj: Eurostat, vlastní dopočty

V rámci uvedené kapitoly po celé období dosáhly exportní výhody Česká republika a Slovensko. Polsko ztratilo exportní výhodu pouze v roce 2006-07. V případě Německa ztráta exportní výhody od roku 2006 souvisí s tím, že celá kapitola „Cukr a cukrovinky“ nepatří mezi nejvýznamnější kapitoly vývozu.

Výsledek může být ovlivněn tím, že byla právě hodnocena celá komoditní kapitola, která kromě cukru, zahrnuje i výrobky z cukru a cukrovinky.

Mák

Mák sice není významnou plodinou z hlediska podílu na agrárním exportu. Ale ve výrobě máku patří Česká republika mezi významné producenty v rámci Evropy, ale i světa. V roce 2000 bylo založeno v ČR sdružení Český mák, které si klade za cíl prosadit tuto plodinu na trhu EU.⁴⁰ Od roku 2000 byla obchodní bilance této komodity v kladných hodnotách a každoročně se zvyšovala. V roce 2008 činilo aktivní saldo 1 514 087 tis. Kč, hodnota exportu vystoupala na 1 668 067 tis. Kč. Rozšíření máku napomohly dobré odbytové možnosti a také příznivá cena v uplynulých letech. V ČR se pěstuje mák především na potravinářské užití.⁴¹

V následující tabulce je uvedeno, jak si v konkurenceschopnosti s touto komoditou vedou analyzované státy a také ČR.

Tab. 15 - RXA - Mák

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
CR	71,60	79,42	77,14	65,46	70,96	47,37	53,09	48,13	36,75
DE	0,50	0,44	0,42	0,35	0,22	0,14	0,15	0,18	0,19
SK	-	-	-	-	5,14	2,24	1,77	0,44	1,04
PL	-	-	-	-	1,37	1,87	1,56	0,87	1,04

Zdroj: Eurostat, vlastní dopočty

Pozn: v příp.SK a PL 2000-2003 nebyly evidovány žádné hodnoty

⁴⁰ PETEROVÁ, J.: *Ekonomika výroby a zpracování zemědělských produktů*.

⁴¹ Situační zpráva Olejniný 2008

Z tabulky je zřejmé, že konkurenceschopnosti nedosahuje Německo. Polsko se (kromě roku 2007) drží lehce nad hranicí, kdy lze považovat tuto komoditu za konkurenceschopnou. A Slovensko má v případě vývozu také, kromě roku 2007, na trhu EU27 relativní exportní výhodu. Česká republika v celém období bezproblémově dosahuje výhody v případě exportu této komodity na trhu Evropské unie. Tento stav může být dán například i tím, že velké množství zemí má, co se týče pěstování máku, přísné požadavky na registraci pěstitelů a jiná omezení nebo je pěstování máku úplně zakázáno. V České republice platí ohlašovací povinnost pěstitelů této plodiny.

Pšenice

Pšenice se řadí na první místo důležitosti mezi obilninami jak ve světovém měřítku, tak v České republice. Z celkových obilních ploch v ČR na pšenici připadá asi 53% (2008). Vývoz pšenice z ČR v roce 2008 směřoval především do stávajících členských států EU-27 (Německo, Polsko, Rakousko).⁴² Na agrárním obchodu se pšenice podílí dlouhodobě vysokou aktivní bilancí ve výši 4 340 695 tis. Kč v roce 2008. Co se týče agrárních exportů, v roce 2008 se vývoz pšenice pohyboval ve výši 4 560 100 tis. Kč.

Tab. 18 - RXA - Pšenice

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
ČR	2,51	1,02	0,88	3,34	0,88	3,10	2,67	2,99	2,50
DE	1,34	1,52	1,82	1,27	1,25	1,23	1,08	1,14	1,25
SK	0,31	0,18	0,91	0,35	0,77	1,48	2,11	2,33	1,27
PL	0,01	0,00	0,56	0,10	0,08	0,24	0,22	0,27	0,24

Zdroj: Eurostat, vlastní dopočty

Vývoz České republiky se pohyboval pod hranicí konkurenceschopnosti v letech 2002 a 2004. Tento stav může být dán například výši výnosů v daném roce, celkovou úrodou u nás i ve světě, cenovým vývojem aj. Pro Německo je pšenice významnou komoditou a v celém analyzovaném období vývoz této komodity byl konkurenceschopný. Slovensko začalo komparativní výhody dosahovat až v roce 2005 a Polsko této výhody nedosáhlo.

⁴² Odbor rostlinné výroby MZe. *Situační a výhledová zpráva Obilniny 2008.*

Ječmen

Ječmen je po pšenici druhou nejvýznamnější obilovinu pěstovanou v ČR, na celkové výměře obilných ploch zabírá necelou jednu třetinu. Kromě roku 2001 (záporné saldo -436 312 tis. Kč) je saldo zahraničního obchodu s ječmenem aktivní. V roce 2008 agrární vývozy převyšovaly dovozy o 602 025 tis. Kč, oproti roku 2007 jde o pokles okolo 60 mil. Kč. Agrární export činil 988 480 tis. Kč. S výrobou ječmene úzce souvisí slad, jehož agrární obchod je zhodnocen výše.

Následující tabulka uvádí dosažení komparativní výhody v analyzovaných státech.

Tab. 17 - RXA - Ječmen

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
CR	1,47	0,18	0,36	3,20	1,47	4,24	2,42	2,81	1,79
DE	0,82	1,31	1,16	0,91	0,87	1,01	0,93	0,99	0,85
SK	1,30	0,28	0,33	2,48	2,03	2,52	2,97	3,11	3,56
PL	-	-	-	-	-	0,55	0,21	0,56	0,15

Zdroj: Eurostat, vlastní dopočty

Česká republika ve vývozu ječmene dosahuje exportní výhody s výjimkou let 2001 a 2002. V těchto letech došlo k velkému výpadku ve vývozu ječmene. Oproti roku 2000 klesl vývoz ječmene z ČR v roce 2001 o 90%. K výraznému oživení vývozu došlo až v roce 2003. V případě Německa jsou v dosahování konkurenceschopnosti zřejmé výkyvy. V případě Polska nelze vývoj konkurenceschopnosti dlouhodobě hodnotit kvůli nedostatečným údajům v letech 2000 – 2004. Ve zbývajících letech relativní exportní výhody nedosáhlo.

Řepková semena a Řepkový olej

Na nejvýznamnější místo olejin pěstovaných v ČR se řadí právě řepka olejka. Od roku 2003 se nárůst ploch této plodiny zvyšuje. Na tento růst plochy řepky má částečně vliv i podpora poskytovaná na pěstování energetických plodin. Ovšem od roku 2010 již tato podpora poskytována nebude. Právě poptávku v minulých letech navyšoval rozvoj zpracování řepky olejné na biopalivo. Volný pohyb zboží v rámci EU odstranil celní hranice a ostatní např. licenční omezení. Pohyb zboží mezi jednotlivými členskými státy se uvolnil a proto bylo v tomto roce i přes vysokou domácí nabídku dovezeno přes 50 tis. t semene řepky olejné ke zpracování. Od roku 2000 dochází

k postupné stabilizaci tohoto odvětví a zlepšující se tržní stabilitě této komodity po vstupu ČR do EU. Největším odbytištěm české řepky je Německo a to jak na potravinářské i nepotravinářské účely.⁴³

Při pohledu na saldo této komodity lze zjistit, že kromě let 2004 a 2006, měla tato plodina aktivní bilanci. V roce 2007 a 2008 se saldo pohybovalo v hodnotách kolem 3 200 mil. Kč, čímž významně přispívá ke kladné bilanci celé komoditní kapitoly 12 „Semena, plody“. Vývoz v roce 2008 činil 3 740 mil. Kč.

Tab. 20 - RXA - Řepková semena

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
CR	19,90	16,48	13,01	2,35	2,69	7,01	1,39	6,92	4,55
DE	1,39	1,59	1,82	0,98	1,06	0,53	0,75	0,70	0,53
SK	2,99	9,61	9,66	0,70	6,33	5,27	5,45	4,10	6,30
PL	0,82	3,02	0,39	0,14	3,02	1,57	1,43	2,78	1,18

Zdroj: Eurostat, vlastní dopočty

Díky významnosti této plodiny na českých vývozech se dalo předpokládat, že i tato plodina bude v celém období dosahovat exportní konkurenceschopnosti. Z výsledků je zřejmé, že se předpoklady potvrdily. Ostatní země také dosahovaly výhody ve vývozu této komodity, ale už s určitými výpadky v jednotlivých letech. Německo se v roce 2003, a poté v roce 2005 se propadlo pod hranici konkurenceschopnosti a do konce uvedeného období ji znova nenabýlo, Slovensko této výhody nedosáhlo pouze v roce 2003 a Polsko zaostávalo s exportními výhodami o několik let více a to v roce 2000, 2002 a 2003.

Konkurenceschopnost českých vývozců v případě vývozu surového řepkového oleje není tak významná, jako v případě vývozu řepkového semene. Toto je další případ toho, že Česká republika je zaměřena spíše na vývoz surovin, než hotových výrobků, a to je jedním z největších problémů českého agrárního obchodu.

Konkurenceschopnosti ve vývozu této komodity dosahuje Česká republika až od roku 2005 a v témže roce Německo tuto výhodu ztrácí. Od roku 2004 do konce období dosahuje na exportní výhody také Polsko, naproti tomu Slovensko se stále po celé období drží pod hranicí konkurenceschopnosti. Kvůli nedostatku údajů nebylo možné

⁴³ Odbor rostlinné výroby MZe: *Situační a výhledová zpráva Olejnin 2008*.

zpracovat relativní exportní výhody u Polska a Slovenska v letech 2000-2004 a u ČR a Německa v letech 2000-01.

Tab. 21 - RXA - Řepkový olej

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
CR	0	0	0,59	0,23	0,36	3,14	4,72	4,29	3,43
DE	0	0	4,87	3,66	2,30	0,87	0,61	0,35	0,65
SK	0	0	0	0	0,19	0,60	0,16	0,31	0,36
PL	0	0	0	0	1,43	2,91	3,33	4,16	2,41

Zdroj: Eurostat, vlastní dopočty

Pozn: v letech 2000 a 2001 u všech zemí a v letech 2002 a 2003 pro SK a PL nebyla z Eurostatu dostupná data

Hovězí dobytek a drůbež

Jedná se o dvě živočišné komodity, které se významným dílem podílí na kladném saldu zahraniční obchodní bilance celé komoditní kapitoly 01 „Živá zvířata“. Za celé období, ve kterém jsou tyto komodity hodnoceny, je významnější vývoz hovězího dobytka, než drůbeže. V roce 2008 export hovězího dosáhl 2 209 mil. Kč a u drůbeže 1 585 mil. Kč. Z pohledu tempa růstu vývozu se nejvyšší nárůst oproti předchozímu roku realizoval po vstupu do EU v roce 2004.

Tab. 24 - RXA - Hovězí dobytek

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
CR	0,72	1,13	1,09	1,08	2,36	2,60	2,56	2,49	2,74
DE	0,79	0,74	0,74	0,86	0,86	0,70	0,71	0,58	0,51
SK	1,24	1,41	2,24	1,65	2,76	1,86	1,86	1,70	2,42
PL	2,50	2,74	2,48	2,24	2,98	2,83	2,65	1,81	1,30

Zdroj: Eurostat, vlastní dopočty

Při pohledu na exportní výhody jednotlivých států nedosáhlo konkurenční výhody pouze Německo. Tento stav může být způsoben tím, že Německo je zaměřené spíše na vývoz hotových výrobků, než na vývoz živého skotu. Ostatní státy včetně České republiky ve vývozu hovězího dobytka na trhu EU-27 konkurenční výhody dosáhly.

Tab. 25 - RXA - Drůbež

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
CR	2,91	3,89	4,08	4,04	5,38	4,15	4,68	4,81	4,83
DE	2,13	2,24	2,12	2,16	2,09	2,08	1,82	1,89	1,88
SK	2,57	1,48	1,80	2,93	2,87	5,93	3,52	2,59	2,49
PL	0,14	0,20	0,23	0,55	0,17	0,20	0,16	0,14	0,17

Zdroj: Eurostat, vlastní dopočty

Z tabulky konkurenceschopnosti exportu drůbeže je zřejmé, že Česká republika, Německo i Slovensko dosáhly exportní výhody, pouze polské exporty v celém analyzovaném období relativní výhody na trhu EU-27 nedosáhly. V případě Polska může být tento výsledek způsoben tím, že tato země je spíše zaměřena právě na produkci a vývoz hovězího masa, než na vývoz drůbeže a tím je pro polský export tato komodita méně významná.

Obě tyto komodity se významně podílí na českém exportu, ale bohužel jsou to opět komodity s nižší přidanou hodnotou. Jak bylo uvedeno již dříve, na českých exportech se podílí více zboží s nižší přidanou hodnotou, i než je tomu tak u sousedních států.

8 Posouzení konkurenceschopnosti ve vzájemném obchodu jednotlivých analyzovaných zemí s ČR

V předchozí kapitole bylo hodnocena, zda uvedené státy dosahují relativních exportních výhod na trhu Evropské unie. V následující analýze je rozdělen bilaterální agrární obchod s jednotlivými zeměmi. Ukazuje tedy, zda v rámci českého agrárního obchodu s následujícími zeměmi dosahují vybrané komodity určité obchodní výhody. V této kapitole je zahrnut do výpočtu i vliv importu.

Tab. 27 - Relativní obchodní výhody ČR v obchodu s Německem

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Hovězí	1,08	1,18	0,96	0,78	0,24	-0,69	-0,02	0,13	-0,19
Drůbeží	-0,31	0,28	0,17	0,05	-0,05	-0,01	0,71	0,19	0,26
Mléko	-0,95	-0,40	0,42	-0,02	1,90	2,25	2,24	1,92	2,29
Pšenice	-0,06	-2,19	3,63	2,30	1,79	1,14	1,76	0,68	0,94
Ječmen	1,20	1,20	2,12	0,93	0,85	1,42	1,85	2,18	2,04
Slad	-1,50	0,03	0,09	-1,75	0,16	-0,14	-0,54	0,01	-2,53
Řepk. sem.	3,52	3,83	3,20	2,35	2,45	2,78	1,98	3,18	3,25
Chmel	-2,62	-2,74	-1,31	-0,93	-0,41	-1,61	-1,51	-1,87	-1,20
Vody slaz.	2,51	2,04	1,99	0,05	0,61	-0,03	-0,36	-0,13	-0,37
Pivo	1,02	1,12	1,11	1,16	0,54	0,03	0,74	0,35	0,68
Cukr	-0,05	-0,86	-0,71	-0,76	-0,14	0,18	0,00	-0,30	-0,37
Mák	0,74	0,28	-0,07	-0,18	0,58	0,47	0,40	0,65	0,56
Řepk. olej	0,00	0,00	0,00	-4,72	-2,49	-1,10	0,57	1,88	-0,81

Zdroj: Eurostat a vlastní dopočty

Tučně vyznačená pole ukazují, kde obchod České republiky s Německem vykazuje relativní obchodní výhody. Při hodnocení obchodní výhody záleží také na tom, zda v daném roce dosáhl český export relativní exportní výhody podle hodnocení RXA indexu.

Mezi komodity s relativní obchodní výhodou, pro český agrární obchod po celé období, patří ječmen, řepková semena a pivo. Od roku 2002 se mezi konkurenceschopné komodity v obchodu s Německem se zařadila i pšenice, od roku 2004 mléko a v posledních letech také drůbež.

Dlouhé období Česká republika nedosahovala obchodní výhody v případě cukru a chmele. I když chmel je silná vývozní komodita z České republiky, tak je obchod s Německem ovlivněn silnými dovozy. Z Německa směřuje asi 58% celkových dovozů chmele do ČR a tím je nejvýznamnějším dodavatelem. Ovšem Česká republika je

zaměřena spíše na produkci aromatických chmelů, naopak v Německu převažuje pěstování vysokoobsažných chmelů. Pro ČR je nejvýznamnější odběratel Japonsko, které se na exportu podílí až 35%, do Německa směřuje asi 28% vývozu této komodity.

V případě máku nelze hovořit o obchodní výhodě, protože v celém období ČR nedosáhla exportní výhody do této destinace. Nejvýznamnějším odběratelem českého máku je Rusko. Stejné hodnocení se vztahuje i na slad, kde je nejvýznamnější obchodní zemí Polsko.

Tab. 28 - Relativní obchodní výhody ČR v obchodu se Slovenskem

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
<i>Hovězí</i>	-0,82	-2,08	-3,77	-2,08	-1,78	-1,83	-2,25	-1,77	-2,39
<i>Drůbeží</i>	1,79	1,42	1,77	1,29	0,96	-0,14	-0,30	-0,05	-0,02
<i>Mléko</i>	-3,08	-2,80	-2,90	-2,49	-2,07	-1,10	-1,35	-1,97	-1,84
<i>Pšenice</i>	0,01	2,42	-3,48	-3,09	-1,51	-2,55	-3,21	-1,70	-1,45
<i>Ječmen</i>	-0,35	1,27	-1,99	-1,42	-3,41	-2,49	-2,31	-1,68	-2,55
<i>Slad</i>	-2,32	-2,72	-2,23	-1,72	-3,35	-2,26	-2,68	-2,48	-0,80
<i>Řepk. sem.</i>	-3,92	-3,27	-2,65	-0,94	-1,34	-2,22	-1,79	-2,30	-2,57
<i>Chmel</i>	0,00	-0,04	0,10	-0,30	0,02	-0,13	-0,31	-0,11	-0,09
<i>Vody slaz.</i>	-0,73	-0,59	0,15	0,04	0,25	0,39	0,79	0,70	0,84
<i>Pivo</i>	-1,30	-1,96	-1,84	-1,99	-0,75	0,06	0,47	0,21	0,41
<i>Cukr</i>	-0,56	-0,42	-0,53	-0,30	-0,77	-0,60	-0,78	-0,34	0,07
<i>Mák</i>	0,40	0,44	0,24	0,28	-1,02	-1,00	-0,31	-0,69	-0,52
<i>Řepk. olej</i>	0,00	0,00	-0,27	0,82	1,71	0,27	-0,75	-1,36	2,41

Zdroj: ČSÚ, vlastní dopočty

Co se týče obchodních výhod uvedených komodit v rámci agrárního obchodu se Slovenskem, většina komodit dosahuje pro český agrární obchod spíše relativní obchodní nevýhody.

U komodity drůbež dosahoval český agrární obchod se Slovenskem obchodní výhody pouze do roku 2004 a poté se začaly projevovat silnější dovozy se Slovenska. Od roku 2003 do konce analyzovaného období dosahovaly obchodní výhody slazené vody. Řepkový olej patří mezi významné vývozní komodity, ovšem obchodní výhoda značně kolísá. Této výhody dosáhl v roce 2003-04 a v roce 2008.

V případě piva nelze o obchodní výhodě podle hodnocení těchto indexů hovořit, protože vývozy do této destinace nedosáhly takové síly, aby se projevila exportní výhoda, která je nutná pro kladné hodnocení obchodní výhody.

Tento výsledek je ovlivněn tím, že většina uvedených komodit netvoří ty nejvýznamnější vývozní komodity na Slovensko, ale větší váhu má na straně dovozů.

Poslední zemí, se kterou jsou hodnoceny obchodní výhody českého agrárního obchodu je Polsko.

Tab. 29 - Relativní obchodní výhody ČR v obchodu s Polskem

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
<i>Hovězí</i>	-8,57	0,05	-0,11	-2,98	-2,13	-0,19	-0,10	0,09	0,06
<i>Drůbeží</i>	1,43	1,85	0,89	0,83	0,12	2,42	2,58	3,07	2,10
<i>Mléko</i>	0,41	2,14	2,62	1,62	-2,56	-3,14	-1,58	0,15	-0,50
<i>Pšenice</i>	1,96	-1,63	0,16	-0,25	-2,77	0,27	1,92	2,01	2,35
<i>Ječmen</i>	2,16	2,68	0,50	1,39	2,07	1,17	0,51	0,69	1,87
<i>Slad</i>	4,30	4,35	1,63	2,22	4,27	5,18	4,32	3,71	4,68
<i>Řepk. sem.</i>	0,29	0,00	0,02	0,02	-0,49	0,03	0,20	-0,35	0,94
<i>Chmel</i>	-3,06	-1,97	-5,01	-3,67	-4,51	-1,81	-1,69	-1,24	-0,64
<i>Vody slaz.</i>	-0,19	0,05	-1,37	-0,45	-0,81	-0,37	-1,19	-0,12	0,18
<i>Pivo</i>	0,30	0,48	0,42	0,11	-0,52	-1,10	-1,64	-1,64	-2,86
<i>Cukr</i>	-1,78	-1,59	-0,42	-0,55	-0,12	0,16	1,09	-0,10	-0,26
<i>Mák</i>	2,09	1,40	2,28	2,33	2,14	2,09	-0,58	-0,79	-0,42
<i>Řepk. olej</i>	0,00	0,00	0,00	0,00	1,98	0,71	0,00	-0,17	-3,59

Zdroj: ČSÚ, vlastní dopočty

Za celé analyzované období dosáhl relativní obchodní výhody pro český agrární obchod s Polskem drůbež a slad. Pro obchod s drůbeží je Polsko druhým nejvýznamnějším odběratelem po Německu. V případě sladu směřuje do Polska přes 50% českého exportu této komodity a je absolutně první nejvýznamnější komoditou v celkových vývozech do této země. Od roku 2005 dosahuje této výhody i pšenice, která se v roce 2008 stala druhou nejvýznamnější exportní komoditou do Polska.

Do roku 2005 měl svou obchodní výhodu také obchod s mákem. Relativní exportní výhoda trvá po celé analyzované období, ale v posledních letech se zvýšil relativní podíl dovozu máku z Polska na celkových dovozech máku do ČR. V roce 2008 činil podíl dovozu 27%.

V případě obchodu s ječmenem nejsou v databázi zahraničního obchodu ČSÚ uvedena žádná data pro dovoz ječmene z Polska do České republiky v letech 2000-02 a 2004-05. V ostatních letech také tato komodita má svou obchodní výhodu.

Z uvedených charakteristik vyplývá, že nejvíce obchodních výhod je realizováno ve vzájemném obchodu ČR s Německem a Polskem. U vybraných komodit obchodní výhody se Slovenskem značně zaostávají.

Závěr

I když se podíl zemědělství na tvorbě HDP pohybuje kolem 2%, nemůže tento ukazatel vyjádřit skutečný význam tohoto odvětví pro národní ekonomiku. Vhodnější vyjádření by bylo ve výdajích domácností na potraviny, nápoje a jídla ve veřejném stravování, protože vertikála zemědělství je velmi široká. Navíc také tento ukazatel nevyjadřuje význam mimoprodukčních funkcí zemědělství a jeho význam k životnímu prostředí a k tvorbě krajiny. Pokud si uvědomíme vliv těchto a dalších důležitých dopadů zemědělství, jistě se ukáže, že zemědělství má větší význam, než jak ho měří ekonomické ukazatele.

V průběhu posledních let se stále více prohlubuje trend obchodování se státy Evropské unie. V roce 2008 se obchod s EU podílel na českém agrárním exportu až 90% a na importu 83%. Většina agrárního obchodu ČR je realizována s nejbližšími sousedy a to s Německem, Slovenskem a Polskem. Ze třetích zemí jen nejvýznamnější obchodní destinací Rusko.

Komoditní struktura ukázala, že ve struktuře obchodu po vstupu do EU nedošlo k velkým strukturálním změnám. Spíše došlo ke zvýšení dynamiky obchodu. Významně se navýšilo saldo u kapitol Živá zvířata a Obiloviny, naopak k největšímu propadu salda došlo u kapitoly Maso a droby a dále u tradičních záporných kapitol Ovoce a Zelenina.

S uvedenými nejvýznamnějšími obchodními partnery je to pouze Slovensko, se kterým je agrární saldo zahraničního obchodu kladné. Dovozy z Polska převýšily vývozy do této destinace v roce 2002 a v případě Německa od roku 2001 je agrární saldo stále záporné.

Významnost zemědělství na národním hospodářství ve všech vyspělých a průmyslově zaměřených zemích má klesající tendenci. Protože Česká republika je průmyslově vyspělá země, konkurenceschopnost zemědělství na národní úrovni podle indexu RCA – odhalené komparativní výhody nebyla prokázána. Ovšem při bližším pohledu na vybrané komodity a jejich zhodnocení podle téhož indexu lze říci, že některé komodity se prosazují jak na agrární úrovni, tak i na úrovni celohospodářské. Většina vybraných komodit dosáhla komparativní výhody právě i na národohospodářské úrovni. Jedná se například o hovězí, pšenici, slad, chmel, pivo, mák. Mléko začalo dosahovat

komparativní výhody po vstupu ČR do EU a u řepkového semene a slazených vod byly zaznamenány občasně výkyvy.

Při hodnocení konkurenceschopnosti vybraných komodit v rámci EU27 podle indexu RXA – relativních exportních výhod byly hodnoceny exportní výhody ČR i ostatních vybraných států na trhu EU27. Ve většině komodit Česká republika dosahovala této výhody. Pouze u pšenice, ječmene, řepkového oleje a hovězího dobytka byly zaznamenány určité výkyvy, které se ale týkaly pouze jednoho roku z celého analyzovaného období. Pouze mléko nedosahovalo exportních výhod do roku 2003.

V případě hodnocení konkurenceschopnosti pomocí indexu relativních obchodních výhod - RTA, ve vztahu k zemím, které byly součástí analýzy lze říci, že nejvíce komparativních výhod má ČR s Německem. Naopak Slovensko se zdá jako největší konkurent. Může to být dáno i tím, že Slovensko je největší obchodní partner ČR a před rozdělením v roce 1993 jsme dlouhou dobu tvořili společnou republiku a tím výrobní metody a odbytové trhy se velmi podobaly, ne-li že byly stejné.

Problémem českého agrárního obchodu spočívá především v tom, že se na českém vývozu podílí mnoho výrobků, které mají nižší přidanou hodnotu. Tento podíl je výrazně vyšší, než je průměr EU. Výrobky s vyšší přidanou hodnotou jsou jistě i lépe prodejné na světovém trhu a pro vývoz z ČR by byly efektivní.

9 Seznam literatury

- FOLTÝN, I. a kol.: *Dopady agrární politiky na vybrané zemědělské komodity před a po vstupu ČR do EU*. Praha: UZEI 2008. ISBN 978-80-86671-57-4
- GREGA, L.: *Teoreticko metodologické aspekty posuzování konkurenceschopnosti zemědělství*. Brno: MZLU 2004. ISBN 80-7157-822-3
- HRUBÁ, M. a VESELÁ, Z.: *Situační a výhledová zpráva Mléko – prosinec 2008*. Praha: MZe 2009. ISBN 978-80-7084-766-4
- KRAUS, J.: *Reálný prostor pro snižování záporného salda českého agrárního obchodu*. Praha: VÚZE 2007. ISBN 978-80-86671-45-1
- KRAUS, J.: *Možné dopady změny mezinárodního agrárního trhu na český AZO*. Praha: VÚZE 2007. ISBN 978-80-86671-45-1
- KRAUS, J. a BAŠEK, V.: *Český agrární zahraniční obchod pět let po vstupu do EU*. Praha: ÚZEI 2009. Bulletin ÚZEi, č. 5/2009.
- KRAUS, J., DYKOVÁ, E., ŠLAISOVÁ J.: *WTO a zemědělství*. Praha: VÚZE 2006. ISBN 80-86671-37-2
- MOSOTI V., GOBENA A.: *International trade rules and the agriculture sector*. Rome: FAO 2007. ISBN 978-92-5-105885-5
- PETEROVÁ, J.: *Ekonomika výroby a zpracování zemědělských produktů*. Praha: ČZU 2010. ISBN 978-80-213-2053-6
- POHLOVÁ, TUČEK, KRAUS: *Český agrární zahraniční obchod dva roky po vstupu do EU. Ročenka AZO za rok 2005*. Praha: MZe 2007.
- SVATOŠ, M. a kol.: *Agrární politika*. Praha: ČZU 2009. ISBN 978-80-213-1914-1
- SVATOŠ, M. a kol.: *Ekonomika agrárního sektoru*. Praha: ČZU 2005. ISBN 80-213-0803-6
- SVATOŠ, M. a kol.: *Ekonomika zemědělství a evropská integrace*. ČZU Praha a SPU Nitra 1999. ISBN 80-213-0439-1

- TEPLÁ, M. a SVOBODA, J.: *Změny pravidel agrárního obchodu po vstupu ČR do EU*. Praha: MZe 2003.
- TUČEK, P.: *Strukturální problémy českého agrárního zahraničního obchodu*. Praha: VÚZE 2002. Bulletin č. 14/2002
- VAŠÁK, J.: *Konkurenceschopnost hlavních plodin a nové trendy v jejich pěstování*. Praha: FAPPZ ČZU 2008. ISBN 978-80-7271-191-8
- VOLOŠIN, J.: *Analýza agrárního zahraničního obchodu ČR se státy CEFTA v letech 1997-2003 a jeho predikce po rozšíření*. Praha: VÚZE 2004. ISBN 80-86671-19-7
- *Jak vyvážet potravinářské zboží mimo EU?* Praha: MZe 2009. Odbor obchodu a mezinárodní spolupráce. ISBN 978-80-7084-780-0
- Odbor rostlinné výroby MZe: *Situační a výhledová zpráva Olejniny 2008*. Praha: Ministerstvo zemědělství 2009. ISBN 97-80-7084-691-9
- Odbor rostlinných komodit MZe: *Situační a výhledová zpráva Chmel, Pivočervenec 2009*. Praha: MZe 2009. ISBN 978-80-7084-795-4
- Odbor rostlinné výroby MZe. *Situační a výhledová zpráva Obilniny 2008*. Praha: MZe 2009. ISBN 978-80-7084-702-2
- Odbor rostlinné výroby MZe. *Situační a výhledová zpráva Obilniny 2002*. Praha: MZe 2002. ISBN 80-7084-277-X
- Odbor rostlinných komodit MZe: *Situační a výhledová zpráva Cukr – červenec 2009*. Praha: MZe 2009. ISBN 978-80-7084-797-8
- *Vývoj, možnosti a překážky vývozu zemědělských a potravinářských výrobků z ČR do třetích zemí*. Praha: MZe 2007.
- *Koncepce agrární politiky ČR*. Praha: MZe 2005. ISBN 80-7084-350-0
- *Zemědělství 2008*. Praha: MZe 2009. ISBN 978-80-7084-847-0
- *Zelená Zpráva 2004*

10 Přílohy

1. Seznam tabulek a grafů
2. Podíl zemědělství na hrubém domácím produktu v % - 2005
3. Vývoj hrubého měsíčního příjmu – EU27
4. Rozdělení domácích podpor podle vlivu na trh
5. Základní ukazatele vývoje AZO
6. Celkový a agrární zahraniční obchod České republiky

Příloha č. 1 – Seznam tabulek a grafů

- Tab. 1 - Podíl AZO ČR na AZO EU 27 v členění na intra a extraobchod (v %)
- Tab. 2 - Vývoj kilogramových cen
- Tab. 3 - Vývoj agrárního obchodu ČR (v mil. Kč) – IMPORT
- Tab. 4 - Vývoj agrárního obchodu ČR (v mil. Kč) – EXPORT
- Tab. 5 - Podíly rozhodujících zemí na agrárním obchodu ČR před a po vstupu do EU
- Tab. 6 - Hlavní skupiny položek agrárního vývozu na Slovensko
- Tab. 7 - Hlavní agregace agrárního dovozu ze Slovenska
- Tab. 8 - Hlavní položky exportu do Německa
- Tab. 9 - Hlavní položky importu z Německa
- Tab. 10 - Nejvýznamnější položky exportu do Polska
- Tab. 11 - Nejvýznamnější položky importu z Polska
- Tab. 12 - RCA - ukazatel komparativních výhod českého AZO na národní úrovni
- Tab. 13 - RCA vybrané komodity – agrární úroveň
- Tab. 14 - RCA vybrané komodity - národohospodářská úroveň
- Tab. 15 - RXA – Mák
- Tab. 16 - RXA – Slad
- Tab. 17 - RXA – Ječmen
- Tab. 18 - RXA – Pšenice
- Tab. 19 - RXA – Chmel
- Tab. 20 - RXA - Řepková semena
- Tab. 21 - RXA - Řepkový olej
- Tab. 22 - RXA – Pivo
- Tab. 23 - RXA – Mléko
- Tab. 24 - RXA - Hovězí dobytek
- Tab. 25 - RXA – Drůbež
- Tab. 26 - RXA - Cukr a cukrovinky
- Tab. 27 - Relativní obchodní výhody ČR v obchodu s Německem
- Tab. 28 - Relativní obchodní výhody ČR v obchodu se Slovenskem
- Tab. 29 - Relativní obchodní výhody ČR v obchodu s Polskem

Seznam grafů

- Graf 1 - Vývoj agrárního obchodu ČR
- Graf 2 - Podíl agrárního obchodu na celkovém obchodu
- Graf 3 - Vývoj salda agrárních komodit
- Graf 4 - Agrární obchod ČR se Slovenskem
- Graf 5 - Agrární obchod ČR s Německem
- Graf 6 - Agrární obchod ČR s Polskem

Příloha č. 2 – Podíl zemědělství na hrubém domácím produktu v % - 2005

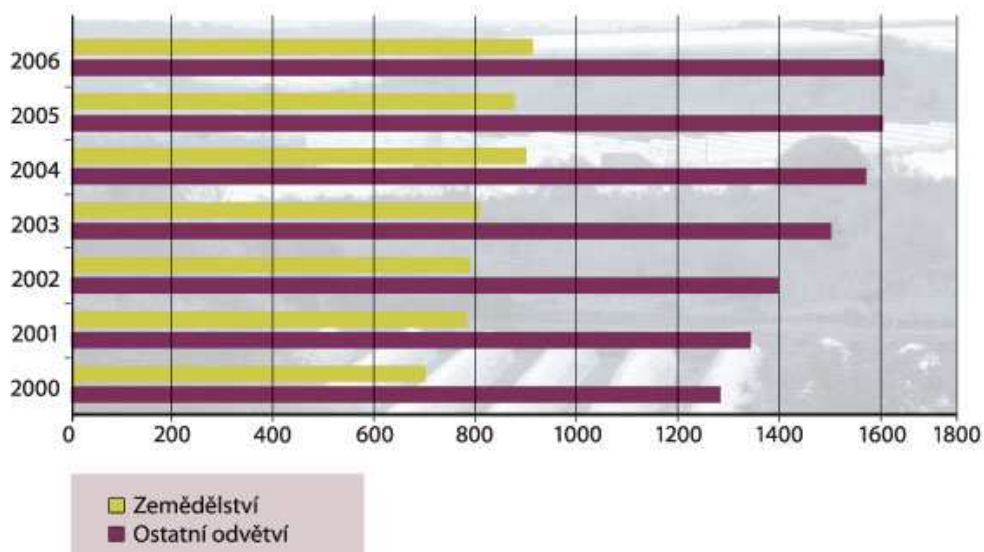
PODÍL ZEMĚDĚLSTVÍ NA HRUBÉM DOMÁCÍM PRODUKTU (HDP) V% – 2005

www.ec.europa.eu

Příloha č. 3 – Vývoj hrubého měsíčního příjmu – EU27

VÝVOJ HRUBÉHO MĚSÍČNÍHO PŘÍJMU V HOSPODÁŘSTVÍ OBECNĚ A VÝVOJ HRUBÉHO MĚSÍČNÍHO PŘÍJMU V ZEMĚDĚLSTVÍ – EU 27

www.ec.europa.eu

Příloha č. 4 – Rozdělení domácích podpor podle vlivu na trh

AMBER BOX

Do této skupiny patří opatření stimulující zvyšování produkce a která jsou tedy považována za opatření narušující obchod, resp. srovnatelné soutěžní podmínky. Jako míra domácí podpory je užíván ukazatel AMS (agregovaná míra podpory).

- Podpory tržních cen (intervence, minimální ceny) a podpory ve prospěch jednotlivých komodit (nespadajících do přímých plateb) v odvětví produkce obilovin, kukuřice, rýže, cukru, sušeného mléka, másla, hovězího masa, olivového oleje, zeleniny, ovoce, tabáku, vína, konopí, lnu, chmele, bavlny a průmyslových brambor.
- Pravidlo de minimis (<5% hodnoty produkce, např. pojištění proti krupobití a mrazu podpory ve prospěch snížení úrokových sazeb)
- Horní limit stanovený Uruguayským kolem a snížení podpory o 20% v průběhu let 1995-2000
- V současné době v jednání 60, 70, 80% snížení
- Možný prostor EU pro 60 až 70% snížení podpor (v důsledku snížení cen, Agendy 2000, nevyužívání daných podpor reformy SZP)

BLUE BOX

Opatření spadající do modré skupiny nemusejí být redukována. Jsou to přímé platby spadající do programů omezujících výrobu, pokud jsou vázány na stabilní plochy a výnosy nebo jsou poskytovány na fixní stavy hospodářských zvířat.

Do této skupiny spadají podpory, které jsou sice vázány na produkci, např. na obhospodařovanou půdu, výnosy nebo stavy hospodářských zvířat, ale zároveň podléhají produkčním omezením (např. podpory za uvádění půdy do klidu). Celkově jen malý počet zemí využívá kategorii modré skupiny. Tato kategorie je proto dlouhodobě předmětem vyjednávání.

- Podpory „méně narušující obchod a produkci“ za platnosti opatření směřujících k produkčním omezením
- Přímé platby zemědělcům:

- plošné prémie/ha týkající se kukuřice, obilovin, sóji, řepky, slunečnice, fazolí, lnu,
- prémie na zvířata týkající se KBTPM, býků, volů, dále porážkové prémie, prémie za chov koz a ovcí
- Uruguayské kolo nestanovilo horní limity ani nepožaduje redukce produkce
- V současné době předmětem vyjednávání návrh na jejich redukcii o 50 – 70% (2,5 – 5% hodnoty celkové zemědělské produkce)
- Vyjednávací prostor pro EU prostřednictvím oddělených plateb (deocouplingu), jež je součástí reformy SZP

GREEN BOX

Do zelené skupiny se zařazují podpory, od nichž se předpokládá, že nepůsobí negativně na obchod, resp. vykazují pouze minimální deformující účinky. Tyto podpory nemusí být podle Dohody WTO o zemědělství redukovány. Nesmějí však vytyčovat podmínky zavazující výrobce k pokračování v produkci. Platby v rámci zelené skupiny tedy nemají bezprostřední vliv na rozsah produkce a nenarušují obchod či soutěžní podmínky na trhu.

- Podpory nenarušující obchod a nezvyšující produkci
- Agroenvironmentální programy, jednotné podnikové platby (prémie), přispívající k:
 - rozvoji venkova
 - podpoře zemědělců v horských oblastech
 - podpoře zemědělců hospodařících v LFA
 - rozvoji dalších opatření ve prospěch ochrany životního prostředí
 - zlepšení kvality a
 - rozvoji výzkumu, vzdělávání, k úhradě škod způsobených přírodními vlivy
- Uruguayské kolo bez horních limitů a redukce
- Vyjednávání o přizpůsobení kritérií

Příloha č. 5 – Základní ukazatele vývoje AZO

Základní ukazatele vývoje AZO

Rok	Vývoz			Dovoz			Obrat	Balance	Krytí dovozu vývozem
	mil. Kč	řetězový index	bazický index	mil. Kč	řetězový index	bazický index			
2000	47 729	-	-	65 012	-	-	112 741	-17 282	73,42
2001	49 412	104	104	69 228	106	106	118 640	-19 817	71,37
2002	45 174	91	95	69 040	100	106	114 214	-23 866	65,43
2003	48 805	108	102	74 259	108	114	123 064	-25 455	65,72
2004	61 526	126	129	93 822	126	144	155 348	-32 295	65,58
2005	78 520	128	165	103 522	110	159	182 042	-25 003	75,85
2006	78 542	100	165	112 737	109	173	191 279	-34 195	69,67
2007	96 880	123	203	129 333	115	199	226 213	-32 453	74,91
2008	106 545	110	223	130 589	101	201	237 134	-24 044	81,59

Zdroj: ČSÚ - statistiky zahraničního obchodu, vlastní dopočty

Příloha č. 6 – Celkový a agrární zahraniční obchod České republiky

Celkový a agrární zahraniční obchod České republiky (v mil. Kč)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Dovoz ZO	1 241 924	1 385 564	1 325 671	1 440 723	1 749 095	1 829 962	2 104 812	2 391 319	2 400 618
Dovoz AZO	65 012	69 228	69 040	74 259	93 822	103 522	112 737	129 333	130 589
podíl agrárního dovozu na celkovém dovozu (%)	5,23	5,00	5,21	5,15	5,36	5,66	5,36	5,41	5,44
Vývoz ZO	1 121 099	1 268 149	1 254 860	1 370 930	1 722 657	1 868 586	2 144 573	2 479 234	2 468 078
Vývoz AZO	47 729	49 412	45 174	48 805	61 526	78 520	78 542	96 880	106 545
podíl agrárního vývozu na celkovém vývozu (%)	4,26	3,90	3,60	3,56	3,57	4,20	3,66	3,91	4,32
Obrat ZO	2 363 023	2 653 713	2 580 531	2 811 653	3 471 753	3 698 548	4 249 386	4 870 552	4 868 696
Obrat AZO	112 741	118 640	114 214	123 064	155 348	182 042	191 279	226 213	237 134
podíl obratu AZO na celkovém obratu (%)	4,77	4,47	4,43	4,38	4,47	4,92	4,50	4,64	4,87
bilance AZO (v mil.kč)	-17 282	-19 817	-23 866	-25 455	-32 295	-25 003	-34 195	-32 453	-24 044

Zdroj: Databáze zahraničního obchodu ČSÚ

